

Ustava in pa položnje.

Ustava avstrijska o obćih pravicah državljanov, ki je sedaj v veljavi, je bila podeljena l. 1867.; pripoznajo pa vsi, tudi vsakodobne vlade, da bistveno ni še izvršena. Kakó naj bi se izvršila ta ustava, je slišati raznotera mnenja in načela. Različnost teh mnenj in teh načel je slišati vsako leto sosebno ob proračunskih razpravah v državnem zboru. Razlike se kažejo v izjavah raznoterih poslancev takó velike, da sezajo do najvećih nasprotij.

Take razlike so se pojavile tudi letos; ker pa je vlada izvrševalka ustave, je naravno, da se ob takih prilikah zagovarja nasproti kritiki o njenem delovanju in postopanju. Važen je pred vsem zagovor, kedar prihaja od ministerskega predsednika ali njegovega pooblašćenca. To pot je grof Taaffe sam zagovarjal vladno politiko v daljših govorih in odgovorih. Zanimiva gledé na izvršbo ustave je izjava ministerskega predsednika v govoru, ki ga je imel v zbornici poslancev v 304. seji 9. marca t. l. Dotični odlomek govora se glasi:

„Vlada misli ravno, da je storila vse, kar ji je bilo možno v danem položnju, in storiti, da bi dognala utrjenje ali konsolidovanje.

Konsolidovanje se vendar ne dá izvršiti v kratki dobi, in zlasti ne v razmerah, v katerih smo. Ali jaz menim, da je možno težati po konsolidovanju, in vlada teži tudi po njem, in sicer takó, da vstvarja možnost in pripravlja tla, da vsi narodi, živeći pod žežlom avstrijskim, bi bili radi in veseli pod tem žežlom.

To je, da je povsod hrepenenje, da bi dobili drugi prednost pred drugimi. Vlada pa stoji na stališču enakopravnosti; kakor pa sem bil opomnil že poprej, ni poštovati enakopravnosti vedno po črki, ampak po pomenu; treba je imeti pred očmi, kakó, kedaj in kje je možno izvršiti enakopravnost. In to je ravno zadača vlade, kajti jako lahko je trditi, da stojim na stališču enakopravnosti, da mora biti vse jednako. To je načelo, načelo pa je izvršiti, in činitelji morajo biti tudi taki, da

se izvrši. Dobro voljo ima vlada, kolikor je ravno dovoljeno, kolikor dovoljujeta položnje in moć cesarstva na znotraj in zunaj, da se izvrši enakopravnost. („Der gute Wille der Regierung ist vorhanden, soweit es eben zulässig ist, so viel es die Stellung und die Macht der Monarchie nach Innen und Aussen gestattet, die Gleichberechtigung durchzuführen.“)

V tej izjavi ministerskega predsednika je nekaj tolaživnega, nekaj pa tudi nenavadnega, nekaj takega, kar ni po vsem jasno. Ni lahko umeti z omejevalnega stavka, da bi bila izvršba enakopravnosti zavisna od položnja in moći cesarstva od zunaj in znotraj. Ko se je podelila ustava o obćih pravicah državljanov, gotovo niso mislili, da bi bile kod kake obće zavire, ki bi branile izvršiti ustavo. Gledé na slućaje pa, ki bi bili uvaževati kot izjema, je bil pridejan členom o obćih državljanskih pravicah na konec poseben, XX. člen, ki izraća da se napravi poseben zakon o možni izjemi nekaterih osnovnih členov, in sicer členov: 8, 9, 10, 12 in 13. Ta izjemni zakon se je v resnici razglasil kot zakon od 5. maja 1869, št. 66 drž. zak. lista. S tem izjemnim zakonom se pooblašćuje vlada, da sme kak krat in v tem ali onem kraju omejevati osnovne zakone od l. 1867. o obćih pravicah državljanov.

Ti izjemni zakoni dobé veljavo, ako takó sklene skupno ministerstvo z dovoljenjem cesarjevim. Vlada mora v takem slućaju po § 1. izjemnih zakonov določiti natanko, za katere kraje hoće uvesti izjemne zakone, torej omejiti člene: 8, 9, 10, 12 in 13 državnih osnovnih zakonov.

Člen XIX. pa ne spada pod tako hipotetično izjemo; ravno tako ne člen XIV. Člen XIV. in pa XIX. govorita o pravicah vere in svobodi vesti in pa enakopravnosti narodnostij in narodnih jezikov. Ta dva osnovna zakona ali verski in pa narodnostni člen sta torej v veljavi, odkar je podeljena ustava, in sicer nepre-

tržno. Ta dva zakona se ne moreta pod nobenim uslovjem omejiti ali preklicati, dokler v obče velja ustava. Gledé na ta glavna člena o pravicah vsakega naroda se ne more poštovati nobeno položeno, ne na zunaj, ne na znotraj, da bi vsled tega trpele pravice, v teh členih zagotovljene. Ustava nikjer ne pove, da bi se mogla misliti kaka nevarnost, vsled katere bi se smela preklicati ali samo začasno omejiti verski in pa narodnostni člen državnih osnovnih zakonov.

Recimo, da bi se bila ustava takoj ob podelitvi izvršila tudi gledé na člen XIX.; nikdo bi ne bil pozneje domišljal si možnega položaja, ki bi zahtevalo omejevanje ali celo preklicavanje narodne enakopravnosti. Bilo bi kaj takega celó bistveno nemóžno; saj bi izvršba ravnopravnosti šla v kri in meso narodov, v njih stalne ustanove in jednako stalno svojstveno narodno mišljenje, takó da bi suspenzija ostala bolj ali manj brezuspešna. Kajti izjemni zakoni morajo imeti značaj izjemnosti, so torej le začasno veljavni, naj si veljajo, kjer si bodi. Predno bi torej izjemni zakoni izdatno škodovali izvršeni enakopravnosti, bi se zopet preklicali, in prejšnje stanje bi zopet dobilo svojo moč in svoj tir.

Ob izvršeni enakopravnosti bi po takem niti ne poštevali zeló, tudi ko bi bili možni celó izjemni zakoni tudi za njo.

Vse drugo pa je, dokler ni izvršena narodna enakopravnost. Tu se je zavedati popolne moči ustave, in ta ne daje nikake oblasti, da bi se kedaj zaradi katerega uslovja ali položaja koli omejevala člena, ki zagotavlja narodno in versko enakopravnost. Tu je torej premišljevali, v kakem zmislu je govoril grof Taaffe v zvezi z enakopravnostjo o položaju in moči cesarstva na zunaj in na znotraj. On gotovo ni mogel misliti, da bi se mogla po ustavnih zakonih omejevati verski in narodnostni člen zaradi zunanjega ali notranjega položaja.

Vlada, ki stoji na stališču enakopravnosti, se prišteva ustavnim vladam; ustavna vlada pa v avstrijski ustavi sami ne more pripoznati nobenih ovir nasproti izvršbi narodne enakopravnosti, nobenih takih zadržkov, ki bi izvirali iz položaja ali iz poštevanja državne moči na znotraj ali na zunaj. Vlada, ki bi poštevala take činitelje, bi ne bila več na stališču ustave. Take vlade bi ne umeli in ne mogli umeti zastopniki narodov, ki hočejo varovati ustavna prava. Pravi zastopniki narodov in varuhi ustave bi namreč zahtevali izvrševanje, v tem ko bi vlada menila, da je ni možno izvršiti zaradi položaja ali moči cesarstva na znotraj in na zunaj. V takem slučaju bi se bili narodni zastopniki in vlada na nejednakih stališčih, in vladi bi se pripetilo, da bi ji delali narodni pooblaščenici krivico jedino zaradi različnih stališč. Očitati bi vladi, da vlada nima dobre volje, v tem ko utegne ona zares imeti dobro voljo, samo da se drži načel, ki bi ne bila utemeljena v ustavi sami.

V interesu vlade same bi bilo torej, ako se ji zdi potrebno stopiti na stališča zunaj ustave, da to ne samo razodeti, ampak napraviti tudi predlogo, po kateri naj bi se ustava spremenila v zmislu vladnega različnega, z ustavo nesoglasnega stališča. Drugače bi bila vedna nasprotja med narodnimi zastopniki in vlado jedino zaradi medsebojnega nedorazumenja.

O grofu Taaffeju pa ni misliti, da bi se bil postavil v takem zmislu na drugo, na neustavno stališče, ko je povdarjal, da je treba poštovati položeno in moč monarhije na znotraj in na zunaj, ker je z druge strani zatrdil, da se drži stališča enakopravnosti. V resnici, ustava glede na narodno enakopravnost ne potrebuje nikake korekture; kajti država, ko je podelila sestavo, se je čutila na znotraj in na zunaj krepko dovolj, da bo v položaju in v moči tudi izvršiti isto ustavo. Drugače bi ustave ne bila podelila, ali pa bi jo bila omejila v zmislu, ki bi odgovarjal položaju in moči monarhije. Da se je država štela vedno dovolj krepko spoznati je glede na izvršbo sosebno verskega in narodnostnega člena, spoznati je tudi iz izjemnih zakonov, ki so se pritaknili pozneje, in ki ne obsezajo slučajja, da bi se kedaj omejila ali izvzela verski in pa člen o narodni enakopravnosti.

Narodi in njih zastopniki ne morejo pripoznati, da bi položeno ali moč cesarstva ovirala izvršbo narodne enakopravnosti; kajti oni imajo kot vodilo jedino ustavo in ustava takih pomislekov ali omejitev ne našteva. In ko bi se spozabili narodni zastopniki, da bi se ne držali strogo ustave in njene moči, bi jih narodi prej ali pozneje zavrnilo ter spominjali na to, kar je zagotovljeno v isti ustavi.

Soditi je po vsem tem, da se grof Taaffe ni srečno izrazil pri navedenih besedah; hotel je reči, da so težave glede na način, kako bi se izvršila enakopravnost, a pri tem je pristavil, kakor da bi bilo poštovati tudi položeno in moč cesarstva. O težavi, kako bi se izvršila enakopravnost, je posebe in obširneje naglašal, in vsled tega je soditi, da je položeno in moč pridel bolj v naglici, nego da bi zares računil na take činitelje, ki nimajo podstave v ustavi sami.

Pač so v spominu mnogokomu Hohenwartovi fundamentalni členi in pa tudi spomini grofa Beusta, v katerih je pojasnil, da so se od zunaj vtikali v notranje avstrijske zadeve, vsled česar niso dobili veljave oni fundamentalni členi. Ali s tem ni rečeno, da bi bilo tako vtikanje poštevano tudi v ustavi, in je le dokazano, da niso hoteli ali znali varovati ob svojem času notranje moči, ki je v ustavi avstrijski. Od takrat so se tudi zunanje razmere spremenile; cesarstvo ima zaveznika ravno tam, od koder so se umešavali v notranjo politiko naše države. Potem bi bila ravno popolna izvršba enakopravnosti v interesu tudi zunanjih zaveznikov; izvršena enakopravnost bi narode zadovoljila, narode in državo skupno okrepila in utrdila. Kaj si morejo torej

zunanji zavezniki boljšega želeli, nego da se izvrši narodna enakopravnost v naši polovici, kakor v celokupnem interesu cesarstva.

Ako želé zunanji zavezniki, da se naše cesarstvo krepko oboroži z vojaško močjo, morajo dosledno želeli, da je cesarstvo krepko na podstavi zadovoljnih narodov, krepko na prvem mestu v moralnem pogledu. Grof Taaffe sam naznanja v navedenem govoru, da njegova vlada meri na konsolidovanje, pripravlja tla, da bi bili narodi zadovoljni pod žezlom avstrijskim. On deluje torej popolnoma takó, kakor zahteva krepost države, in kakor morajo želeli dosledno zunanji zavezniki. Poslednji Taaffejeve vlade torej nikakor ne morejo zavirati gledé na izražene njene težnje; naopak misliti je, da pospešujejo tako notranjo politiko, ako so zares pravi zavezniki. Po takem niti položenje gledé na zunanjo politiko ne more biti neugodno za izvršbo narodne enakopravnosti. Kajti gledé na zunanje nasprotnike avstrijske je jednako potrebno, da se narodi zadovolje in zadovolje se najbolje z izvršbo narodne enakopravnosti. Zavezniki in nasprotniki zunanje politike naganjajo torej popolnoma v soglasju celokupnih interesov cesarstva, da se izvrši narodna enakopravnost. Zunanji nasprotniki vendar ne morejo zadirati take izvršbe, in ko bi hoteli, pa nimajo moči zato. Po vsem tem sta moč in položenje cesarstva na zunaj popolnoma ugodna notranji politiki, ki stoji na stališču narodne enakopravnosti, in ki teži po tem, da bi se narodi osrečili pod žezlom avstrijskim.

Na znotraj zavirajo sicer stranke raznoterih narodnostij druga drugo, da bi se ne izvršila narodna enakopravnost. V tem pogledu ima ustavna vlada resnično veliko težav in zaprek. Take težave, take zapreke bi bilo lažje odstraniti, ko bi vladal absolutizem in bi imel to voljo, preseči gordovski voz enkrat za vselej. Ko bi bilo pričakovati od absolutizma take volje, bi bilo celo želeli, da bi ustava prenehala za trenotek, ter da bi se izvršila narodna enakopravnost v velikem stilu ob enem in enkrat za vselej in za vse narode. Potem bi se utegnili podeliti zopet ustava, in ta bi v posledstvu delovala uspešneje in srečneje, nego sedaj, ko ji odjemljejo ves sok in vso glavno moč narodni boji zastran izvršbe narodne enakopravnosti.

Sicer pa utegne krepka vlada tudi sedaj, na ustavnem stališču, izvršiti narodno enakopravnost v večem stilu, nego se je izvrševala doslej. Položenje in moč cesarstva na znotraj nikakor nista tako neugodna, da bi se ne mogla ista enakopravnost izvršiti v večji meri, nego doslej. Če tudi so stranke močne, ki zavirajo tako izvršenje, so vendar narodi še močnejši, in oni narodi, ki potrebujejo in zahtevajo popolno izvršbo narodne enakopravnosti, so skupno močnejši, nego oni oddelki avstrijskih državljanov, ki nasprotujejo dejanski narodni enakopravnosti. Torej bi premoč skupnih teh narodov premagala skupne nasprotnike narodne enakopravnosti.

Justitia fundamentum regnorum ima v celokupnem cesarstvu veliko večjo moč, nego vsaka druga nasprotujoča stranka in težnja.

Ako je bilo možno vstvariti duvalizem, je pač celokupno cesarstvo krepko dovolj, da prestroji notranje razmere v zmislu narodne enakopravnosti v manjšem stilu. In izvršba narodne enakopravnosti niti za stotino ne zahteva predruženja notranjega reda, nego jo je zahteval duvalizem, in v tem, ko še le čakajo, kakó se obnese duvalizem, je a priori jasno iz preteklosti in sedanjosti, da bi se prava izvršba enakopravnosti posrečila in obnesla pri vseh narodnostih in posledno na vse strani države. Jasno je po takem, da notranje položenje in notranja moč cesarstva je v soglasju z namerami, ki teže izvršiti narodno enakopravnost.

Nikdar pa ni pozabiti, da ustava sama gledé na svobodo vesti in narodno enakopravnost nikjer ne pošteva pomislekov, ki bi utegnili kakor si bodi zavlačevati, omejevati ali krčiti izvršbo v členu 14. in 19. zagotovljenih pravic. Verske svobode v obče doslej tudi niso kratili; o tej bistveno in v obče tudi boj ni bilo tekom ustavne dobe. Jedino gledé na težnje, da bi si Slovani priborili stare pravice v bogoslužju in cerkvenem jeziku, pozabljajo slovanski nasprotniki, da verski člen 14. avstrijske ustave velja za Slovane jednako, v popolno enakem obsegu, kakor za državljane drugih narodnostij.

Kar se dostaja pa na čina, kakó bi se izvršila končno in trajno narodna enakopravnost, ni še jedinstvo med raznimi narodi, najmanj pa med strankami in dosedanjimi vladami. Vlada grofa Taaffejeva, ki stoji in hoče ostati na stališču narodne enakopravnosti, ima sama, kakor svedoči grof Taaffeja nasledni odlomek zagovora, gledé na način izvršbe v resnici velike težave pred očmi, in te težave so torej brez pogleda na položenje in moč cesarstva dejanske. Vlada nima za vodilo drugega, kakor osnovni člen 19. o narodni enakopravnosti. Vse drugo so samo naredbe, dosedanja navada in pa razne težnje. Vlada se torej suče v tem obsežnem kolobarju, in ravno zaradi tega jo zasuka sedaj takó, sedaj drugače. Svobodo gibanja ima, in ker se ji je ravnati tudi po težnjah odločujočih strank, so njene naredbe bolj ali manj neenakomerne, ravno kakor so zahteve strank različne in spremenljive.

Vlada je ob enem mogočna gledé na izvršbo enakopravnosti iz istega vzroka, da ima veliko svobodo gledé na izvrševanje enakopravnosti. V tej svobodi tiče mogočnost, pa tudi skrb in težave vsakodobne, vsakaterne vlade. Doslej so bile vlade take, da so rade prenašale težave zaradi svobode, katera je združena z istimi skrbmi. Nobeni vladni ni prišlo še na misel, da bi si omejila isto svobodo s tem pa olajšala težave, ki so v načinu izvrševanja narodne enakopravnosti.

Vlade bi spremenile svoje dosedanje postopanje, ko bi je spremenile stranke, ali ko bi dosedanje stranke

silile na to, da bi vlada predložila posebno predlogo o specijalni izvršbi narodne enakopravnosti. Jednako bi se vlade zganile iz dosedanjega tira, ko bi se razne stranke same zjedinile ter skupno ali vsaj z večine osnovale načrt o glavni izvršbi narodne enakopravnosti. Ko bi bil osnovan tak načrt tako, da bi imel večino narodov za se in ko bi tak načrt zagotavljal narodno enakopravnost ne po črki, ampak po pomenu, torej n. pr. na podstavi narodne avtonomije, bi morala dotična vlada ali sprejeti tak načrt za svoj ali pa odstopiti. In ko bi narodi vstrajno in dosledno zahtevali izvršbo s pomočjo takega načrta, bi isti narodi kmalu dosegli pravno enakopravnost, naj bi bile neustavne zavire ali od drugod še toliko mogočne in vplivne.

Iz tega je razvidno, da so na prvem mestu različne stranke narodnih zastopnikov krive, da se narodna enakopravnost ne izvršuje še po pomenu ustavnega narodnostnega člena. Narodi pa tudi nadalje ne dosežejo prave in dejanske izvršbe narodne enakopravnosti, ako ne pošljejo takih poslancev v državni zbor, ki bi bili a priori za skupni načrt o izvršbi iste jednako-

pravnosti. Ravno sedanja vlada bi se po lastnih izjavah dala pridobiti za tak skupni načrt.

Ako se toraj narodi ne odločijo za poslance, ki bi bili za skupen načrt, bodo sami krivi, da bodo morali še čakati na popolno izvršbo narodne enakopravnosti. Nove volitve za državni zbor niso daleč, dotlej ostane zlasti slovanskih narodov najvažnejša zadača ali naloga, da se pripravljajo za skupen načrt in za volitev takih zastopnikov, ki hočejo zagovarjati skupen načrt o narodni enakopravnosti.

Po vsem tem gledé na izvršbo narodne enakopravnosti ni toliko poštovati položaja in političskih faktorjev na znotraj in zunaj, kolikor pa to, da se spremeni mišljenje in postopanje dosedanjih narodnih državno-zborskih zastopnikov in tako vstvari novo položanje na zadovoljenje narodov in na korist celokupne države. Novega položaja, v zmislu spremene dosedanje taktike državnega zbora je treba; potem napoči doba, katere želi sedanja vlada in za katero, kakor se je izrazil grof Taaffe, pripravlja njegova vlada vedno ugodniša tla.

Politiška uprava na Slovenskem.

Govor dr. Frjandčiča v državnem zboru 11. marca 1899.

Žal, da se ne morem dalje baviti z izvajanjem gospoda predgovornika. Prvič bile so stvari, katere je razkladal, take, ki se nas le malo tičejo, in drugič je sam dal izvajanjem svojim signaturo, rekši, da se bolj ali manj lepi, bolj ali manj ostri govori tu v zbornici govoré skozi okno.

Če tako misli o vseh govorih, ki se govoré v zbornici, mu ne morem dati prav, kajti jaz mislim, da moramo govoriti za zbornico, ki ima jedino odločevati. Zatorej se nečem dalje baviti s predgovornikom svojim in prehajam takoj k temu, kar je moj namen razložiti. Tu bi storil, kakor cerkveni govorniki. Ti imajo navado, da pred svojimi govori navedo kak citat iz evangelija ali listov apostolov. Tudi moja primera, kar se tiče virov citata, ne bode baš šepasta, če si usojam navesti iz govora prvega gospoda govornika v budgetni debati, stavek, kateri bode signatura vsej mojej razpravi, ta gospod poslanec ima že več let po naklonjenosti svoje stranke prednost v budgetni debati; njega in njegove razprave tako čisla stranka njegova, da ga lahko imenujemo njenega apostola.

Ta poslanec je rekel: „Ustava ima le tedaj kaj vrednosti, če se tudi uresniči pravica, katero zagotavlja narodu“. Jaz se popolnoma strinjam s tem stavkom, kajti bil je slovanskim poslancem vodilo, odkar imamo ustavo. Dajte nam le to, kar nam zagotavlja in priznava ustava, in utihnile bodo naše tožbe, in mi bomo bistveno pripomogli, da se skrajša budgetna debata.

Potrudil sem se bil poslednji dve leti premotriti justične zadeve ter sem bil razložil, kako malo se je v pravosodstvu še uresničila ustava. Danes naj pa bode naloga moja pogledati, kako je s politično upravo, in mislim, da bom dokazal, kako malo se more politična uprava ponášati, da je nam uresničila ustavo. Mi smo v nekem čudnem položaju; tu imamo pred seboj prijateljsko vlado, v provin-

cijah smo pa z vlado v najhujšem nasprotju, tu se govori, da se bode oziralo na želje naše, v provincijah daje se prednost nasprotnikom našim, in je celo tako daleč prišlo, da si moramo najmanjše pravice le s trudom in troški priborjati. Meni se zdi ta politika, če se hočem prislužiti primere, podobna politiki, katera se tira v Bosni in Hercegovini. Ko smo tja prišli, so oblastniki jako odlikovali le mohamedansko in pravoslavno prebivalstvo. Tema smo ponižno stiskali roko in si prizadevali, da si pridobimo njega naklonjenost. Na oni del prebivalstva, ki nam je tja doli pogladil pot in zmatral nas za osvoboditelje, se pa še zmenili niso, misleč: ta je tako naš prijatelj, in mu tako družega no ostaja, kakor trdno držati z Avstrijo.

Če je imela ta politika v Bosni kaj vspeha, ni moj namen tukaj razpravljati, pri nas vsaj ni nobenega imela. O tem smo vsi jednih mislij, da se sporazumljenje in sprava ni dosegla. Mislim, da bi bil zadoščeval krajši čas, da bi se bili preverili, da s tem, da se daje prednost nasprotnikom, ne bodo dosegli sporazumljenja; in ko so se o tem preverili, morali bi potem brezozirno začeti izvajati ustavo, ne meneč se za nasprotnikov kričanje.

Kako se dá to tolmačiti, da specijalno govorim, da vlada v kronovinah pušča šolskim oblastvom, da na najočitnejši način kažejo svoje germanizatorske tendencije? To naravnost nasprotuje naši ustavi. Kako je mogoče, da se ne razveljavijo ukazi, ki šolo ponižujejo v zavod za vtepanje nemščine? Stavili smo proti takim ukazom na Štajerskem tukaj interpelacijo, katero je podpisal dr. Poklukar — mislim — da s 50 tovariši.

Na to nismo dobili nobenega odgovora. Prosili bi nujno za odgovor. Vlada naj nam reče, a ti ukazi se ujemajo z ustavo, so zakoniti, ali naj jih obsodi. Če so zakoniti, pove naj nam dotične zakone, na katere se opirajo, kajti

mi jih zaman iščemo. Če pa niso zakoniti, če nasprotujejo osnovnim in drugim zakonom, tedaj je dolžnost vlade, da jih razveljavi.

Vlada ne stori ni tega ni drugega, temveč tretje. Če se posamične občine pritožijo proti tem ukazom, jih razveljavi za dotično občino in šolo. Sedaj vprašam, mari ima to kaj zmisla, da se občina, katera se je toliko zdramila, da se je pritožila, postavi na zakonito in didaktičnopedagogično stališče, dočim ostane sosedna občina na stališču germanizacije?

Mari se tu ne vsiljuje misel, da je vlada računila na to, da se bodo občine naveličale pritoževanja? Občine, ki so se pritožile, so v manjšini in bodo najbrž tudi v manjšini ostale.

Pa če bi se vsaj to pritoževanje ne oviralo, da bi se vsaj občine ne nadlegovale, a tu začenjajo delovati pri nas okrajni glavarji (Poslanec dr. Šuklje: Prav res!)

Posebno ali v prvi vrsti, so krajni glavarji, ki takoj prihité, če občine prosijo za slovenske šole, če prosijo, da se postavijo šole na naravno stališče materinščine, ter porabijo takoj vsa sredstva zgornosti in avtoritete svoje, da pregovoré občino, podpisatelje tacihi peticij, da jih ne podpišejo, ali pa dosežejo in doženejo preklic. Tako je bilo v Glinah in Bilčji vasi v Celovškem okrajnem glavarstvu.

Jednako dela Beljaški okrajni glavar ter je poskusil srečo v občinah St. Jakob, Podgorjani in Ledenice. Dosegel je, da sta občini Podgorjani in Ledenice preklicali prošnji svoji, pri Sv. Jakobu pa ni imel uspeha. Kaka usoda zadela je poslednjo šolo, bodem pozneje razložil.

Kakor so bile jezikovne uredbe ljudskih šol na Koroškem vzor za deželni šolski svet štajerski, ravno tako tudi posnemajo štajerski okrajni glavarji delovanje koroških.

Dne 4. decembra smo tu, nekateri gospodje še gotovo se spominjajo, stavili interpelacijo, v kateri smo razložili, kako je postopal Breški okrajni glavar, da bi pet občin Podsredo, Piljstajn, Gorjane, Zdole in Drenskoreber pripravil, da prekličejo svoje peticije za slovensko šolo, oziroma pritožbe proti ukazom, gori omenjenim.

In res je pri štirih občinah dosegel, kar je želel, le jedna občina se ni dala pregovoriti. Tudi na to interpelacijo nismo dobili odgovora in bi ga zdaj nujno prosili. Če odobruje vlada postopanje okrajnih glavarjev, prosili bi jo, da nam pove zakone in določbe, ki to omogočujejo in opravičujejo; če ga pa ne odobrava, bode pa pač imela toliko moči, da jim zabrani tako počenje.

Morda pa vlada še dvomi, da bi okrajni glavarji res tako postopali. Zato nima povoda, kajti to lahko dokumentarično dokažemo. Tu imam list, v katerem je po § 19. popravek c. kr. okrajnega glavarja v Celovcu, kjer sam s svojim podpisom pove, da je in kako je postopal s šolskim nadzornikom, da je občino Bilčevev odvrnil od pritožbe.

To je vendar nepobiten dokaz gledé okrajnega glavarja v Celovcu.

Oni v Beljaku ni nič manj pokazal in dokumentarično dokazal. To se razvidi iz ukaza deželnega šolskega sveta, s katerim se je rešila prošnja treh občin St. Jakob, Podgorjani in Ledenice. Tu se pravi: „C. kr. deželni šolski svet z ukazom dne 9. julija 1888 ni ugodil prošnjam, katere je vložilo občinsko zastopstvo skupno s krajnimi šolskimi sveti dne 9. junija 1887., — torej ravno trinajst

mesecev poprej — ter je zaukazal, da v šoli v Ledenicah ostane dosedanja jezikovna naredba v veljavi, ker je tam mojnji šolski svet odločno prosil, da še ostane. Zgorej se pravi, da sta šolski svet in občinsko zastopstvo prosila za slovensko šolo, tukaj pa, da je šolski svet prosil, da ostane sedanje stanje. Mari ni jasno, da je okrajni glavar obdeloval šolski svet?

Dokler ne opraviči vlada takega počenja organov svojih v provincijah, tako dolgo je moramo zmatrati za svojevoljno poseganje v ustavne pravice naroda slovenskega (Dobro! Dobro! na desni), in to bi se najmanj smelo storiti s strani vlade, katero podpiramo v tej zbornici. (Odobravanje na desni.) Misli bi vendar, ko smo interpelovali, ko so izrekli zastopniki vsega naroda, da tako postopanje ni utemeljeno v zakonih, in ko so pokazali na neoporečne nespodobnosti, da bodo sedaj politični organi popustili dotično delovanje ter ne bodo več nadlegovali občin. Pa v tem smo se motili. Kakor poprej, tako se dela tudi potem. Na razpolago imam ukaz deželnega šolskega sveta koroškega, ki nam dokazuje — rekel bi, prosim opravičenja — na kak ciničen način postopajo s prošnjami in peticijami za slovenske šole šolska oblastva na Koroškem. Jeden poznejih govornikov bode najbrž podrobno razsvetlil postopanje javnih organov, ki kompromitirajo uradno čast. (Poslanec Steinwender: Oho! — Poslanec Gregor: Da!) Ukaz deželnega šolskega sveta je v pedagogično-didaktičnem oziru unicum. Pa ne samo tukaj, temveč tudi na Štajerskem so nedavno štiri občine, ki so ušolane v Vitanje, prosile za slovensko šolo, oziroma pritožile se proti dotičnemu ponemčevalnemu ukazu. Protest izročil se je okrajnemu šolskemu svetu; ta ga je vrnil občinam in naročil, da naj se občine še enkrat posvetujejo o tem ter se zlasti izreko, kdo bode plačeval stroške za neobligatni pouk nemščine. (Čujte! Čujte! na desnici. Posl. dr. Gregor: Kje se je to zgodilo?) To je bilo na Štajerskem. (Poslanec Šuklje: Tudi v drugih občinah!) Če vidimo, da politični organi se ne strašijo najpodlejših sredstev, da bi narod slovenski pripravili ob njega pravice, mora to izzvati nevoljo slovenskega naroda, nevoljo našo. (Poslanec Trojan: In našo!), in vprašati se moramo, ali ima res država toliko preveč denarja, da plačuje take uradne poti uradnikov svojih? Temu se pa ni čuditi, in za to tudi niso odgovorni le okrajni glavarji. Poglejmo le deželna šolska sveta na Štajerskem in Koroškem. Obe deželi imati tretjino slovenskega prebivalstva, pa v nobenem teh dveh deželnih šolskih svetov ni zastopnika prebivalstva slovenskega. Ali pa poglejte deželne šolske nadzornike. Oni na Koroškem kliče: „Slovenci (Windischen) nimate na Koroškem pravice do obstanka!“ (Čujte! Čujte! na desnici. Poslanec dr. Steinwender: To ni nič res! Ugovor na desnici.) Od deželnega šolskega nadzornika na Štajerskem pripoveduje se smešnost, da je, ko je nekoč prišel nadzorovat šolo, dal učitelj nalogo učencem, da naj popišejo „jesen“, ugovarjal „dass es doch nicht angehe, im Herbst den Frühling zu beschreiben“ (veselost na desni). Učitelj je pa potem pogumno razložil, da je „jesen“ Herbst, ne pa Frühling. Če je tako s temi ljudmi, če nadalje še pomislimo, kacijh nazorov sta oba deželna načelnika, in da prav za prav še ministra za notranje zadeve nimamo, tedaj bodemo pač lahko razumeli, kako da so take razmere.

(Dalje pih.)

Moravski ornamenti.

„Častno mesto*) zavzemala je žena slovanska v domači družini, nazvani „zadruga“, kajti žena tu ni robovala kot služkinja, pač pa ravnopravna stala po boku moža, ki je moral težko delati na polju in v gozdu, kupčevati in skrbeti za varnost naroda, v tem ko je žena skrbela za dom, tkala in vezla.

Premikajoča se vedno v krasni naravi, vplivala je ta naravna krasota na njeno dušo takó močno, da je bilo v glavnem le po njenem vplivanju vse združeno življenje prešinjeno s čisto, toda tiho poezijo. Žena je bila največ tista, ki je gojila krasne narodne pripovedi, pesmi, reke, običaje in navade, po katerih spoznavamo prдавno življenje naroda našega, o katerem še dandanašnji pripoveduje ljudstvo naše.

Žena je zlagala v tihi vasici pravljice in bajke, vlivala v prekrasne melodije svoja čustva, a iz njenih ust vrele so molitve in pobožni koral, ki po Sušlovih trditvah še danes zvoné v mnogih narodnih popevkih.

Ona je konečno krasila najbližjo okolico in obleko svojo z izvirnimi ornamenti, ki so se pod njeno spretno roko popolnjevali čedalje bolj in bolj. Na tak način ohranili so se ostanki prvotne kulture slovanske kljub vsem nezgodam, ki so v teku minulih časov od vseh strani padale na narod slovanski.

Ostanki teh ornamentov se pa niso ohranili samó v ljudskem vezenju ali v zidnem slikarstvu, no tudi na piruhih (pirhi, pisanice), katere je posnel in izdal „Vlastenecký spolek muzejní“ in to iz mnogih vzrokov.

Najpoprej hoče pokazati svetu s tem delcem, kakó krasne ornamente umejo delati preproste Moravanke (Moravke), zlasti na Slovaškem in Vlaškem, vse do današnjega dne.

Učenjakom in raziskovalcem naj se s tem podá prilika, da bi se prepričali s primerjevanjem ornamentov na teh piruhih z ornamenti, katere zapázamo na arheoloških predmetih, kakor so zlati in bronteni kinči, orožja in predzgodovinske posode, da so vsi taki predmeti izvirno slovanski, ostanki tiste stare kulture slovanske, ki bi v mnogem pogledu mogla res nadkriljevati kulturo moderno.

Umetnikom, obrtnikom in rokodelcem podaja se z izdajo omenjenega delca možnost, da se seznánijo z narodnimi vzorci, da bi je potem uporabljali v svojih delavnicah in da bi se takó osvobodili (emancipovali) od dosedanje šablonovite poti, ki nikakor ne vspodbuja umetnikovega duhá k samostojnemu delu in proizvajanju.

S posnetki teh ornamentov hoče se nadalje za okraševanje naše krepiti smisel v družinah, občinah in

celem narodu, a kjer je že izginil, tam naj bi se zopet zbudil, v glavnem s pripomočjo šole.

Ozirajoči se na upodobljeno umetnost naših prednikov v tem delcu, naj bi se začeli še z večó častjo in spoštovanjem spominjati prednikov svojih, ki so stali na viši stopnji omike, nego si domišlja celó marsikak našinec.

To delce „Moravské ornamenty“ obsega osem barvanih in jedno brezbarvno tablico, poslednjo pa zato, da se ornamenti v brezbarvnem narisu vidijo razločnije. Ti narisi posneti so po zbirki piruhov moravske Slovaške in Vlaške, hranjenih v „Vlasteneckém muzeu olomuckém“; kakor je videti, so ti posnetki nekoliko geometriški vzorci, nekoliko pa rastlinski ornamenti.

Ta dvoji način ukraševanja nastál je in se razvil v našem ljudstvu polagoma, samostalno, brez tujega vpliva ali pomoči ter je zatorej izviren ravno takó, kakor sem dokazala to o ljudskem vezenju v „Časopisu vlasteneckého muzejního spolku olomuckého“.

Le-tá razvitek trajal je gotovo mnoga stoletja, predno se je iz jednostavnih, preprostih osnovnih oblik razvil točen in umetniški ornament. Takó n. pr. je nastal iz jabelka, čez sredo prerezanega, ornament jabelčni; iz dveh pešk takega jabelka je nastal srčni ornament; iz zvončeka (cvetke) ornament zvona in iz repnih peres petelina osmerorogatega slovanska zvezda.

Isto takó naravno nastali so ostali geometriški in rastlinski ornamenti.

Ornamenti na jajcih, dasi so povsem posebni, so vendar podobni ljudskemu vezenju ali drugačnemu okraševanju, v istem kraju navadnem.

Piruhi na osmerih tablah so v navadi v Oggerski Ostrogi, v Novi Vasi pri Veseli, v Dolnjih Dubnjanih, v Velki pri Stražnici, iz Ujezda pri Vizovicah, v Nezdenicah na Slovaškem in v okolici Lanžhota pri Břeclavi.

Tehnika ali način, kakó se vrši slikanje ali pisanje piruhov, je zeló zanimiv ter priča o izredni bistroumnosti naših slikaric.

Naša slikarica slika vzorec brez predloge, brez merjenja in brez vsakih drugih pripomočkov s prosto roko, bodisi na sirovem ali kuhanem kokošjem jajcu. Ona vzame belo jajce, ne da bi naprej vedela, kakó je napiše; še le kedar začne pisati, rodi se ji v glavi misel za mislijo in z raznovrstnimi barvami piše špirale, krive, ravne črte in zvezdice, dokler ne odloži iz rok gotovega jajca kot strogo po zlogovem zakonu izgotovljeno delo.

Pisanje pa se vrši takó-le.

V majhno posodico, katera se postavi nad luč, dene se voska, da ostane neprenehoma tekoč. S tem tekočim voskom, katerega nabira v malo cevko, pritrjeno na držalo, piše slikarica brez mnovega premišljevanja

*) Uvod iz knjižice „Moravski ornamenti“, katero navajamo pod zaglavjem „Književnost“. Prihodnjič priobčimo še druge odstavke; danes pa že opozarjamo č. čitatelje in zlasti tudi slovanske čitateljice na izborne razprave te knjižice. Op. ur.

po jajcu drobne črte in dele ornamenta, in sicer vse to, kar hoče imeti na piruhu, belo. Hitro ko je gotova s tem delom, pomoči jajce z žafranovo barvo, bodisi le s prstom ali pa z mokro cunjico, v katero je zavezala nekoliko žafra, takó da je jajce zdaj rumeno.

Kedar se osuši táko rumeno jajce, začne slikarica zopet nadevati voska s cevko po tistih mestih, ki imajo ostati v ornamentu rumena. Če se je pa vosek med tem ohladil in zgostil v cevki, podrži ga nad lučjo, da se zopet raztopi vosek — in piše dalje. Takó riše naša umetnica ornament za ornamentom, barvajoča jajce s čedalje temnejšo barvo, kakor hoče imeti piruh bolj ali manj barvan, na kar položi konečno scela povoščeno jajce v glavno barvo, bodisi v rudeče varzilo (češki: frižulka, nem. Fernambuckholz), katero je poprej skuhalo v mehki vodi ter ohladila; če pa hoče imeti glavno barvo črno, položi je v varzilo, v katerem je vkuhala jelšno skorjo in šiške, in je pusti v tekočini kaka dva dni. Če hoče pa ohraniti na piruhu prvotno belino, ne napiše z voskom

tistih mest, ki imajo ostati v ornamentu bela, ampak položi jajce v kislo zeljno vodo, ki razpusti vsako barvo, katera ni pokrita z voskom, takó da jajce na istih mestih zbeli popolnoma.

Takó pripravljeno in ovoščeno jajce položi previdno v zmerno razgreto cev ali peč, kjer je pustiš nekaj časa, da se voščena mast razpusti ter združi z barvo, katera postane takó toliko stanovitnejša.

Konečno jemlje jajce za jajcem iz cavi, obriše s čisto brisalnico omehčani vosek, in še le zdaj vidi slikarica sama, kakó se jej je posrečilo lastno delo. — Kedar polaga jajca v varzilo, kajti piše jih navadno po več, časih celó do dvajset zaporedoma, položi najpoprej na dno posode le bela jajca, zaradi tega da bi zgornja vrsta ovoščenih jajc stala toliko lepše ter se ne poškodovala z dotikanjem. Tudi jih obeša na tankih nitih na leseno palico, katero je postavila poprek čez lonec, da bi jajce v barvi le viselo ter se ji takó posrečilo toliko bolje.

Vlasta Havelka. (Prel. R. h. y.)

Lužiški Srbi.

Poleg Jarosl. Lisca izdelal —kl—.

Kar se tiče pravopisa, treba omeniti, da je pri lužiških Srbih še sedaj različen, in sicer imajo katoliki svoj in protestanti svoj, oba opirajoča se na nemški pravopis. Dokler se je literatura omejevala samó na nabožne knjige, sta ta pravopisa zadostovala; ko je pak imela literatura postati národna, bilo je treba, da je bil pravopis za obé veroizpovedi enak. V ta namen bil je torej po Smoležu osnovan novi pravopis od mladih Srbov takoj sprejet, in njega poslužil se je tudi J. P. Jordan, takrat bogoslovec v Pragi, ki je tam l. 1841. izdal: „Grammatik der wendisch-serbischen Sprache in der Oberlausitz.“

Po národnih pesmih, po Smoležu izdanih, upozoril se je slovanski svet na Lužičane, spoznavši iz njih, da ta slovanska veja ni še odmrila in da še vedno ne obupa.

Sodelavec Smoležov, Jan Peter Jordan, začel je v Pragi 1842. leta izdajati dvakrat na teden v mali obliki časopis „Jutnička“ (juternica), katera pak najbrž za to, ker je bila izdavana v novem pravopisu, ni našla dosti podpore in je propala uže v enem letu. Smolež to pozvedevši hitel je iz Vratislave v Budišin in v istini dosegel, da je Handzij Zejler, župnik u Lazu, prevzel brezplačno uredništvo lista, še sedaj pod naslovom „Tydženska nowina“ izhajajočega, kateremu postal je Smolež brezplačen sodelavec, in s tem bil je tudi obstanek listu zagotovljen.

Kakor smo uže rekli, vkvarjal se je Smolež dalje časa z mislijo osnovati Matici češki podobno „Matico srbsko.“ Čuditi se nam je njegovi energiji, ako prevdramo različne razmere v Češki in Lužici. Tam národ živ,

če tudi potlačen, ki je našel vendar svojega mecenata, tū pak le ostanki národa, o katerem se je dvomilo, je-li še živi ali ne, in pri tem še takó neznamen po številu. Toda Smolež se s tem ni dal zastrašiti, napisal je pravila in prišel v sredo po velikonoči z njimi v Budišin, kjer je bil predlog njegov navdušeno sprejet. Glavna skrb pri tem je bila, ali bodo pravila tudi potrjena; po navetu župnika Jakuba v Budišinu pridobil je Smolež mestnega svetnika dra. Klina v Budišinu za svoj načrt, kateri je skupno s kanonikom Haškom, župnikom Jakubom in drugimi duhovniki in bogoslovci prošnjo za potrjenje pravil podal in svoj namen 1846. l. tudi dosegel. V Prusiji potegnil se je za stvar superintendent Rubica v Vajerecih ter pridobil potrjenje pravil 1847. l. od pruske vlade, vslel česar je mogla „Matica Srbska“ takoj začeti svojo delavnost. Radost vsled tega bila je splošna: mahoma oglasilo se je 121 udov k Matici, med njimi dva Čeha, namreč: Václav Hanka in Fr. L. Čelakovský, in dva Poljaka: Jurij knez Lubomierski in Mičislav Pawlikovski. Prvikrat nastopa tū v javnost ime Mihala Hórnik, tedaj še dijaka, kateri se je pozneje popel na mesto vodje svojega národa. Predsednikom Maticice bil je izvoljen dr. Klin a urednik časopisa Smolež.

Bodočega leta izšel je prvi snopič „Časopisa Maticy Serbskeje“, kateri izhaja od tistega časa neprestano.

Smolež se je uže 1846. l. preselil v Lipsko; prsna naduha je povzročila, da se je odpovedal duhovskemu poklicu ter nastopil pot literata, urejujoč skupno z Jordanom v Lipskem časopis „Jahrbücher für slavische

Literatur". Tukaj vladalo je med dijaki čilo gibanje. Mosak Kłosopolski je uže 1842. l. osnoval slovansko društvo, čegar udje bili so tudi Poljaki in južni Srbi. Toda društvo ni dolgo obstajalo, kajti uže 1847. l. osnoval je Mihal Cyž novo „Slovansko društvo“, čegar udje bili so mimo lužiskih Srbov glavno Čehi in Poljaki.

V tem je nastopilo 1848. l. V mesecu marcu prepokopnjen bil je francoski prestol, in od tega padca donela je vsa Evropa. Gesla o svobodi in ravnopravnosti, zlasti o svobodi, narodov so se mahoma razširila, obetajoč stiskanim narodnostim osvobojenje izpod dosedanjega jarma.

V tem času vršil se je občni zbor Matice Srbske, na katerem se je sklenilo podati peticijo za ravnopravnost srbskega jezika z nemškim. Pri razglašanju svobode bilo je sploh pričakovati vsaj nekaj práv tudi za lužiske Srbe. Deputacija s prošnjo napotila se je v Draždane in dne 25. julija 1848. l. podala je peticijo ministru Braunu. Naslednjega dne predstavili so se člani deputacije kralju v Pilnicih. Sprejem bil je jako laskav, toda odločen odgovor na vse to le dolgo ni prišel.

Odgovorilo se jim je še le naslednje leto. Odgovor ni bil sicer kaj dovoljen, toda brez važnosti tudi ne, priznavajoč práva jezika srbskega v šoli in cerkvi; dalje bilo je obečano uvesti srbski jezik kot neobvezen predmet na budišinskem gimnaziju, kakor tudi, da Srbom ne bo treba plačevati več tolmača pri uradih. Le drobtinica práv sicer, toda za razvoj lužiskih Srbov vendar nemale važnosti.

V času revolucij v Draždanih in Berlinu ostali so Srbi zvesti svojemu kralju ter se niso dali pripraviti k sovraštvu niti na prigovarjanje Bakunina. To si je tudi Wetinov rod dobro zapomnil, in princ naslednik, sedanji kralj Albert, prišel je h koncu 1849. l. s svojim polkom v Budišin ter dal se tu od Smoleša — ki se je sem preselil — iz Lipsika, poučevati o lužisko-srbščini, kar zopet temu jeziku ni bilo v mali prid, kajti reklo se je, ako se ga uči uže sam kralj, da pa v resnici ne more biti še popolnoma zavržen.

Od tega časa datuje se novo, sveže življenje v saskonski Lužici. Smo na pragu nove dobe; srbščina pridobiva si veljavo tudi tam, kjer jo je uže pred tisoč leti izgubila. Govorica srbska glasi se tudi v salonih izobražencev, ko je poprej bila izključena celó iz rodne sobane učiteljeve ali pastarjeve, Srb čuti se v Budišinu kakor doma, in trgovec mu rad posluži v njegovem maternem jeziku; krasni spol v gledališčnih prizorih pak najbolje dokazuje milozvočnost srbščine; — literatura srbska postaja obilnejša, izdajana dela so dosti večje vrednosti, in mnoga delala bi čast celó dosti večim narodom.

O sedanjem stanju narodnega življenja lužiskih Srbov spregovorim pozneje, sedaj hočem pokazati le na možé, ki so bili takó rekoč reprezentanti te početne dóbe. Ne omenjaje pesnika Handrija Zejleša, navedem samó

jezikoslovca dra. Pfula, ki je izdal temeljiti slovar in slovnico; prirodoznanca Rostoka, ki ima za uvedbo znanstvenih izrazov ne male zasluge; potem so: Buka, Jenče, Wjelan, nadarjen pesnik, K. Avg. Fiedler, bratje Dučmany, Wjela, Česla in še dokaj drugih. K tem pripojuje se imena nove generacije, ki visoko kvišku drži razviti prapor národnosti, kakor: dr. Arnošt Muka, J. G. Kubaš, Jakub Skala, Jakub Barta, Jurij Libš, brata Ržzaka, od katerih je Filip Ržzak mojstrsko prevél „Babičko“ Božene Němcove na srbski jezik. S pomočjó téh domoljubov pridobival si je srbski jezik čedalje bolj širše polje delavnosti in ob jednom tudi v javnosti večo veljavo.

A najznamenitejša prikazen té dóbe je Mihal Hórnik. Mož nevsakdanje izobraženosti, ki bi bil ponós vsakega vseučilišča, mož odločen in neprenagljen, čist in požrtvovalen domoljub, popevši se visoko nad svoje sóvrstnike, mož skromen, ki je posvetil življenje svoje národu, in ki je, ne da bi to i sam hotel, postal je brzo vodja in glavni svetnik svojega národa! Rodivši se 1. avgusta 1833. l. v Vorklecih, obiskoval je gimnazijo najprej v Budišinu, pa na mali strani v Pragi, kjer je poslušal tudi slovansko jezikoslovje pri prof. Hattali, bil je 1856 v duhovnika posvečen ter postal najpoprej katéhet pri dekanijiški cerkvi v Budišinu, pa pomožni kapelan v Šerahovem in naposled učitelj na katoliškem učiteljskem semenišču v Budišinu. Uže l. 1843. postal je člen Matice Srbske in Matice Češke; l. 1853. bil je izvoljen v starosto praškega društva „Serbowky“; urejeval je: „Měsačný přídaw k Serbským Nowinám“, „Serbske nowiny“, „Lužičana“, „Katholského Posla“, „Hospodařa“ in „Časopis Mačicy Serbskeje“. Osnoval je društvo sv. Cířila in Metoda in je postal predsednik Matice Srbske. Delavnost njegovo kaj lepo opisuje H. Dučman ki pravi:

„Stoječ na višini srbske věde, pojmlil je duh srbskega jezika veliko globlje, nego kdó pred njim. Podpiran po znanju slovanskih bratovskih jezikov in zaje-majoč srečno iz vrelca slovanske věde, delal je srbski literaturi novi tir in s svojim peresom piše neprestano od 1852. l. ter je vztrajno obogatil srbsko književnost in upopolnil srbsko novinarstvo. Dokaj časa in dela posvečuje vsakoletno korekturi srbskih knjig, k tisku pripravljenih, in redko kedaj izda se knjiga, ki bi ne bila prešla skozi njegove rokó.

Goltajoč s polnim duškom prvo navdušje srbskega národa, ostal je v duhu tega navdušja mlad; sprobujal in spodbujal je ostale k srbskemu delu, poln prijateljstva k mladim in starim.

Srbsko imé proglasil je po vseh pokrajinah slovanskega svetá, dopisujoč mnogim časopisom slovanskim in potujoč po slovanskih zemljah; znan s slavnimi možmi slovanskih narodov, dopisuje si z velikani slovanske věde ter laskavo pozdravlja in sprovaja slovanske brate, ki pridejo obiskat Lužico.

Bog je poslal Mihala Hórniko Srbom kot pomočnika v strašni dōbi. Bog ga nam varuj do najdaljših let in daj mu mnogo pomočnikov pri srbskem delu.“

Žalibog, da so lužički Srbi izgubili velezaslužnega Jana Ernesta Smoleŕa, ki je dokončal dne 13. junija 1884 svoje plodonosno življenje.

Načrtavši dōbo trpljenja in dōbo národnega sprebujenja, pristopim k načrtu sedanje dōbe. Toda, dragi čitatelj, se gotovo uže povprašuje, zakaj se pri vsem tem o Dolnji Lužici nisem skoro nič trohice zmenil. Težko pak je pisati o prerojenju tam, kjer še doslej vlada grobna tišina; težko je načrtati razvoj národnega življenja, kjer se národ ulega k večnemu počitku. Srbi v Dolnji Lužici nimajo tiste bodrosti, kakor njih bratje v Gornji Lužici; pruski pritisk deluje ná-nje mnogo silnejše, in ta mali národčič že skoro célo tisočletje stiskavan, nima več toliko moči, da bi se ubranil temu pritisku. Od 11. stoletja ni povznesel se več k nikakemu národnemu življenju, Niti 1848. l. ga s trdega spanja ni sprebudilo. Zanimivo je, da mu je reakcija sama osnovala prvi dolnje-lužički časopis „Bramborski Casnik“, da bi národ ne postal žrtva liberalnega gibanja. Dne 23. decembra 1880 spremenil se je „Bramborski Casnik“ v „Bramborske Nowiny“, ki izhajajo odslej na četririh straneh. Namesto prejšnjega urednika Swjele postal je urednik nadarjeni Mátej Kósik (ki je domovino zapustil kmalu potem) in Henrik Jordan. Urednika obrnila sta se v prvi številki k občinstvu in prosila je za podporo: „Mili bratje, ko ima nemški národ uže mnogo tisoč časopisov, moramo tudi mi Srbi imeti jedno pōlo, in če kateri Nemec sprejema po tri, četrir, dà, tudi več časopisov, more vendar tudi vsak Srb te jedine „Nowine“, v našem milem srbskem jeziku pisane, čitati in podpirati. Sem sin srbskih starišev, ljubim svojo srbsko národnost in hočem ji ostati zvest do svoje smrti. To daj Bog meni in Vam“ pisal je Kósik).

Najnovejši čas jeli so sa tudi gorenji Lužičanje brigati za osodo svojih bratov v Dolnji Lužici, vsled česar jelo se je tudi tam pojavljati národno gibanje. Uže se je pojavilo nekoliko domoljubnih množ, katerim stoji na čelu Jan Friderik Tešnar. Imenujemo le župnika Broniša v Chotebuzzi, učitelja Nyčka v Essenu, Pavla Broniša in župnika Panko. Neizmerne zasluge za srbsko stvar pridobil si je Poljak Parczewski. On je izdal v lastni založbi 1880. l. prvi dolnjelužički koledar; v njegovi založbi izšla je „Cytanka“, ž njegovo spodbujo osnovala so se društva ali vsaj pododbori uže obstoječih gornjelužičkih društev. On deluje s svetom in delom, podpirajoč vse pravno in gmotno.

Sploh se v Dolnji Lužici dela vse možno na ponemčenje tega plemena, k čemur dopomaga šola in cerkev, ter se dete odvzame roditeljem takó rekoč uže v zibelki, da bi se pritvorilo v nemškega državljana mogočne Prusije. Zamán so vsi kriki, ki se včasih ozivajo po časopisih,

zamán klici po národnem právu, kakor so se oglasili v „Lužičanu“, katerih jeden končuje se z besedami: „Ako zdravniku po naših nazorih in pravosti, niti po božjem zakonu ni dovoljeno, da bi prikrajšal življenje bolniku, naj bi ta bil tudi neozdravljiv; pusti tudi ti (nemški národ) na miru, kar ima od Bogá življenje, dokler ta pojavlja še življenja silo! Smeš sicer utrgati pri cesti cvetočo cvetlico; — toda tukaj je kaj več, nego minljiva poljska cvetka; tukaj so, kakor ti, ljudje z dušo in srcem, — so krščanski bratje in javni pripomoček njih čutila in mišljenja je — njihova govorica (jezik).“

O ledeno srcé naroda, ki se ne zmeniš za takošne krike! Sramota pak tudi za tiste, ki nazivajo in sma. trajo takošna dejanja za nekaj junaškega in takošnim rovarjem še takó ali takó pomagajo!

Ubogi jezik! Večini ljudstva so ga uže izdrli, zapodili ga v revne vasice, in tukaj ga smešijo pred ljudmi smešnega, da bi se sramovali njega in svoje srbske matere in jo zapustili izdajavski.

Glavno zaslugo za prebujo lužičkega národa imajo brez dvojbe národna društva, kjer se rodoljubi k skupnemu delu združujejo in spodbujajo, v katerih je tudi moči slišati še bitje národnega življa.

V prvi vrsti med temi je „Matica Srbska“, katere osnova smo načrtali uže poprej. „Mačica serbska“ je srcé národnega življenja, je vsem Lužičanom to, kar so srečnejšim národom razni zavōdi in društva; je národna akademija, je znanstveno društvo v mnogih smerih; je stolica za srbski jezik in zgodovino, je založnica in knjigarna in konečno národni lužički muzej in národna biblioteka. Kakošna važnost ima, je razvidno iz tega, da vsako leto izdaje dva snopiča „Časopisu Mačicy Serbskeje“, ponajveč znanstvene vsebine; da izdaje koledar „Predženak“ v 5000 izvōdih, knjige za narod in druge, in konečno da oskrbuje tudi šolske knjige za srbske šole. L. 1873. napotil se je J. E. Smoleŕ v Poljsko in Rusijo, da bi izprosil nekaj podpore za matično hišo, katero si je tačas Matica kupila skoro brez krajcarja. Toda veliko ni dosegel; Matica mora se vsled tega zadovoljiti s prav tesnimi prostori, ker mora z najemščino od ostalih prostorov plačevati obresti glavnice, ki še ni poravnana, takó da še na popravo hiše niti ni misliti. Nabiralo se je uže sicer v ta namen, toda kakó bi premogel bedni národ spraviti skupaj potrebno svoto najmanj 40.000 glđ. Kdor bi hotel kaj pomagati v tej zadevi, naj pošlje svoj donesek pod nemškim napisom: „An den Verein „Mačica Serbska“ in Bautzen, ali na uredništvo časopisa „Lužica“ z naslovom: Gym.-Oberlehrer Dr. Ernst Mucke, Chemnitz, Sachsen.“)

Delavnost Matice ostala je omejena le na Gornjo Lužico. L. 1880. bil je konečno pri Matici osnovan odbor dolnjelužičko-srbski, po nasvetu požrtvovalnega

*) Sedaj: Freiberg, Sachsen.

prijatelja dolnjelužičkih Srbov, Poljaka A. J. Parczewskega, odvetnika v Kaliszu, katerih odbor ima namen, izdajati knjige za narod v dolnjelužičkem narečju. Odbor štel je 1881. l. 199 udov, med njimi nekoliko Poljakov.

Matica srbska šteje troje vrst udov. Redni član je vsak samostojen, svojepraven v nemški državi pošteno živeč in srbskega jezika zmožen mož. Izvanreden člen je on, ki je druge narodnosti, ali pa iz drugih razlogov živi zunaj Nemčije. Časten ud je tisti, ki ga društvo njegovih zaslug za društvo ali za izobrazbo srbskega naroda imenuje za takega. Vsak ud brez razločka (izvzeti so samo častni udje) plača na leto donesek 4 mark (2 gld. 40 kr.); ud odbora dolnjelužičkega pa 1 marko na leto.

Nič manjše važnosti od Matice je „Towarstwo pomocy za studowacych Srbow“, ki je bilo uradno potrjeno pod naslovom: „Verein zur Unterstützung studirender Wenden“. Društvo bilo je osnovano po naporu dra. Parczewskega in ima namen braniti dalje ponemčevanje s tem, da podpira srbske dijake in takó pomaga k prirastku razumništva. V poslednjem času javlja se kaj občutljivo nedostajanje srbskih duhovnikov in učiteljev, vsled česar prihajajo le-sem v srbske pokrajine nemški duhovniki in učitelji, čegar posledica ne more biti nič drugega nego neizogibno ponemčenje. Temu nedostatku ima omenjeno društvo pomagati. Društvo ima tudi dolnjelužički odbor, in ud društva more postati vsak Slovan, kateri plača vsakoletno najmanj 1 marko (60 kr.). Govori se, da bi bilo potrebno glavnice 20 000 gld., da bi bilo za prirastek srbske inteligencije zadostno preskrbljeno; nevelika sicer svota, toda zbrati jo, še to presega slabe moči lužičkih bratov. Občudujemo pak ta národíč brez mecenašev, da je položil uže toliko na oltar domovine, kajti glavnica narastla je uže na 14.000 mark, vstevši v to podporo Poljakov in Čehov. Doneske v ta namen treba pošiljati pod naslovom: „Kaufmann E. Miersch, Bautzen“.

Od drugih važnejših društev bôdi omenjeno „Towarstwo S. Cyrilla a Methuda“, katero izdaje časopis „Katholski posol“, dalje katoliški koledar „Krajan“ in druge knjige za katoliške Srbe. Jednak namen ima „ewangelisko-lutherske knihowne towarstwo“, katero izdaje poučne in zabavne knjige za protestantske Srbe.

Od drugih društev zaslujujejo vsled svoje národne delavnosti, da jih omenimo: „Serbska Bjesada v Budišinu“, „Zarččanske serbske towarstwo w Lahowě, Draždanska „Jednota“; gospodarsko društvo „Serbske burske towarstwo“ v Vojercih; „Bukečanske serbske towarstwo“; Šunovsko-Konječansko pevsko društvo „Roža“, pevsko društvo v Khrosćicah; društvo „Lipa“ v Rakecih, katoliška „Bjesada“ v Jasencu in društva v Rudvoru, Lazku, Kukovu in dr.

Od djaških društev naj omenim: „Sorabicum“ v Lipskem, „Slavia“ v Budišinu, „Serbowka“ v Pragi,

„Žiwa“ v Lubiji, „Swoboda“ in „Wlada“ w Budišinu, katero poslednje združilo se je s „Swobodo“.

Iz tega spozna čitatelj, da vlada v saksonskih Lužičanih sveže, bujno národno življenje, ki nas spominja na najkrasnejšo dôbo našega národnega probujenja; le v Prusiji med doljnimi Lužičani vlada še popolna letargija, sprobujevana le tedaj pa tedaj z boleznimi kriki.

Navesti mi je še lužičko srbske časopise. Toda kar iz početka bôdi omenjeno, da jih je za takó mali národíč veliko, kajti v primeri ž njim morali bi mi Slovenci imeti okolo 54 časopisov. — L. 1885. izhajalo je v Gornji Lužici 8 in Dolnji Lužici 1, skupaj 9 časopisov, in sicer: 1. „Časopis towarstwa Maćicy Serbskeje“, urednik Michal Hórnik, izhaja 2krat na leto v Budišinu. 2. „Lužica, mēsačnik za zabawu a powučenje“, ured. dr. Ernst Muka, izhaja v Budišinu v novem pravopisu. 3. „Serbske Nowiny“, politični tednik, 45. leto; izdaje in urejuje ga sin J. E. Smoleřa, Marko Smoleř. Tiska se s švabaho v 2000 iztisih v Budišinu. 4. „Katholski Posol“, izhaja 2krat na mesec pod uredništvom Jakuba Skaly v Budišinu v 800 izvôdih. Tiska se s švabaho. Z ozirom na to, da je katoliških Srbov le 16.000 duš, je ta časopis najrazširjenější, kajti na vsakih 20 duš pride po jeden izvôd. 5. „Serbski Hospodar“ izhaja vsak mesec v 800 izvôdih pod uredništvom G. Kubaša v Budišinu. Tiska se v obéh pravopisih, v katoliškem in protestantskem. 6. „Missionski Posol“ mesečnik za evangelike, tiska se v 2000 izvôdih v Vojercih. 7. „Lužiski Serb. Časopis za serbski lud i studentow“. Izhaja kot priloga „Serbskih Nowin“ 15. dné vsakega meseca. 8. „Časopis Wojerowskeho serbskeho burskeho towarstwa“, izdajan od tega kmetijskega društva. — V Dolnji Lužici končno deluje 9. „Bramborski Casnik“, izhajajoč v založbi Šwjele in Jordana.

O književni delavnosti ostalih let ne menim govoriti ter omenim samó, da so l. 1883. izšli „Handrija Zejleřa zhromadzene spisy. Zrjadawal a wudal dr. Ernst Muka“. del I. in II. *)

Andrej Zejler je najnadarjenější in najplodnejši srbski pesnik. Njegove pesni prihajajo iz srca in prodirajo v srce ter jih je mnogo postalo v Lužici uže popolnoma národnih.

Filip Rēzak, bivši bogoslovec v Pragi, stopil je v javnost s prevôdom neumrljivega dela Božene Němcove „Babice“, ki je izšel pod naslovom „Naša wowka“ v četirih zvezkih. Prevôd je izboren, jezik čist, in ni se čuditi da se je knjižica, dasi tudi v novem pravopisu tiskana, močno prikupila. Ne menimo sicer odobravati, da je prevoditelj prenesel vso dogodbo v lastno svojo domovino, vsled česar je delo v marsičem dosti izgubilo; toda v ostalem treba je priznati, da je to „posrbščenje“ in samostalno predelanje kaj znamenito.

*) Leta 1888. pa tudi že III. del.

Slovenci! Ako še takó majhen národ ne obupa nad svojo bodočnostjo, toliko manj se še nam spodobi le tugovati in tarnati, nam, ki tudi uže vsaj nekoliko znamo, čegavi sinovi smo. Skrbimo biti naše obče matere Slave vredni sinovi; prizadevajmo si biti slavni po svojih lepih čednostih in krepostih, pred vsem pa spoštujmo to, kar nam je ostalo po očetih, ljubimo govorico materno in druge naše občeslovanske svetinje, kakor tudi Lužiški Srbi in ostali Slovanje ljubijo to dedščino. Kdor nam veli, da je to greh, bôdi proklet! kajti le sinovi bratubijca Kajna bili so prognani izpred obličja Gospodovega, dočim se bodo drugi Bogú prijetni národi širili kakor

zvezde na nebu. Ne bojmo se tudi teh Kajnov, ki moré svoje krščanske brate duševno in gmotno; prej ali pozlej doleti kazen tudi nje, ko bo méra božjega srda polna. Ljubimo se med seboj, da bodo celó nasprotniki sami morali priznati, da glavni znak sinov matere Slave je — ljubezen.

In kakor Lužiški Srbi v svojej himni: „Hišče Serbstwo njezhubjene!“ zapojmo tudi mi: „Še Slovenstvo ni propalo — dokler mi živimo!“ Gaslo naše pa bôdi „Fac et spera!“ (delaj in upaj), in delo pridnih rok bo gotovo Bog obilno blagoslovil!

Pogled po slovanskem svetu.

a) Slovenske dežele.

„Slovanski Svet“ pred c. kr. sodnijo. „Slovanski Narod“ od 20. marca t. l. ima med „Domačimi stvarmi“ na prvem mestu naslednje poročilo. „Konfiskacija.“ Ponedeljsko številko našega lista zaplenilo je c. kr. državno pravdníštvo zaradi domače stvari „Slovanski Svet“ in „Obrtnik“ pred deželnim sodiščem Ljubljanskim, v kateri smo popisavali apelno obravnavo in objavili razsodbo, po kateri so bili obsojeni gg. Podgornik, Hribar in Pajk na 30, 20 in 20, vkupe na 70 gld. Proti zaplembi vložili bodemo ugovor.“

Ker nam je soditi jako težavno, koliko nam je dovoljeno poročati v vsej stvari, omejimo se na kar možno kratke podatke. V 21. št. „Sl. Sveta“ l. 1888. stoji pod zaglavjem „Slovenske dežele“, stran 347, ta-le odstavek: „Slovanski Svet“, št. 19., je bil zasežen zaradi uvodnega članka „Nasprotniki kulturnega panslavizma“ in poleg drugega še zaradi tega, ker sta se ponatisnili dve pesmi v ruskem jeziku s pismeni ali črkami istega jezika. Pri teh pesmih ni zakrivila vsebina zaplembe, ampak tisk s cirilico. — Št. 20. s prilogo od 25. oktobra je bila zopet zaplenjena in sicer zaradi nespremenjenih odlomkov razgovora dveh oseb, prijavljenega in nezaseženega v „Spljetskem Narodu“ od 9. okt. pod naslovom: „Strossmajer in Vatikan“, potem pa zaradi Šenoine pesmi: „Tri slova“, prevedene na ruski jezik, natisnene v „Slov. Svetu“ pa z latinico. Zadnjič, v 19. št. „Slov. Sveta“, je bila ista pesem zasežena, ker je bila tiskana v cirilici.“

C. kr. državno pravdníštvo je napravilo vrhu tega še osobno obtožbo proti gg. Fr. Podgorniku kot lastniku „Sl. Sveta“, Drag. Hribarju kot tiskarju (upravniku „Nar. Tiskarne“) in J. Pajku kot uredniku „Sl. Sveta“. Povod osobni obtožbi je našlo državno pravdníštvo v tem, da se je tiskala pesem v ruskem jeziku in s cirilico in pa razgovor: „Strossmajer in Vatikan“ nespremenjeno v hrvaškem narečju; poleg tega tudi v tem, da je bila št. 19. izšla jeden dan prepozno, ne da se je to naznanilo. G. Drag. Hribar je bil obtožen še zaradi „Obrtnika“.

C. kr. okrajno sodišče, pri katerem je zagovarjal dr. Krisper obtožence, je bilo oprostilo Podgornika in Drag. Hribarja, z glavnim razlogom, da ni proti programu „Slov. Sveta“, ako objavlja tudi odlomke iz drugih

slovanskih jezikov; potem pa, da Podgornik, ki biva v Gorici, ni kriv, ako se list zapozni, in ni kriv tudi g. Hribar, ker je naročil Pajku, da naj naznanja uradom pravočasno zapoznalo izhajanje lista. Pajka pa je obsodilo okr. sodišče na 15 gld. Zoper to razsodbo se je pritožilo drž. pravdníštvo, in je bila 15. marca t. l. apelna obravnava pred deželnim sodiščem. Zagovornik je bil tudi sedaj dr. Krisper, ki je kazal na to, da so se tiskali odlomki v ruskem, slovaškem in drugih slovanskih narečjih v prejšnjih številkah „Sl. Sveta“. Apelno sodišče pa ni odobrilo prve razsodbe, ampak je obsodilo Podgornika na 30 gld., Hribarja na 20 gld. in Pajka na 20 gld., vse skupaj na 70 gld. kazni.

Dr. Krisper je obtožence izbornó zagovarjal pri c. kr. okr. in apelnem sodišču.

Karol Dežman, kustos deželnega muzeja v Ljubljani, deželni poslañec, bivši državni poslanec in župan Ljubljanski itd., rojen 3. jan. 1821 v Idriji, je umrl 11. marca t. l. v Ljubljani. V naravoslovnem in starinsloveskem oziru si je pridobil velikih zaslug za domovino, sosebno z zglednim prirejevanjem v deželnem muzeju in po prirodoslovnih spisih. V politíškem pogledu je bil od začetka in do srede 1861 iskren prijatelj in podpornik slovenskega naroda, odtlej pa njegov največi nasprotnik, ki je kot tak vodil nemško stranko na Kranjskem. Slovenci so mu oponašali, da je celó s pesmim navduševal narod, potem pa ga popolnoma ne samo preziral, ampak po svoje kar možno izpodkopaval z ustno in pisano besedo po zborih in po listih. Nemška stranka je izgubila v njem največ, domovinsko znanje pa tudi. Naj v miru počiva!

Mandić Maté, urednik „Naše Sloge“ v Trstu. Tega vrlega rodoljuba hrvaškega, rojenega Istrana, priporoča politíčno društvo „Edinost“ istrskim Slovanom za državne poslanca na izpraznjeno mesto po umrlemu Vidulicu. „Gospod Mate Mandić pozna žalostno stanje naše mornarice, pozna težko vzdísanje kmetskega stanu, on, sin naroda, pozna vse potrebe narodne, on jih bode edino dostojno iznašal na dan. Glasovi, katere oddaste njemu, bodo nadaljnji svečani protest proti temu, kar vedno kričé in pišejo nasprotniki naši; da v isterskih mestih ni druge narodnosti, kakor zgolj Italijani! —“ Tudi mi želimo srečne zmage!

b) Ostali slovanski svet.

Dr. Vitezić se neustrašeno bori v drž. zboru za istrske Slovane; tudi mi priobčimo odlomke iz njegovih govorov, ki jih je imel sedaj ob proračunski razpravi zaporedoma. Slovanska naselbina v Benetkah je Viteziću poslala laskavo pismo, v katerem ga spodbuja na daljnji trud za osvobojenje srbohrvatskega naroda v Istri.

Društvo hrvatske čitaonice na Reki je kupilo veliko poslopje na sredi „Corsa“ za 110.000 gld. Prej je bil v tej zgradbi kasino, kamor so zahajali najbogatiši meščani, uradniki in častniki.

Tamburaški sbor pjev. društva „Merkura“ hrvaškega hoče z nekaterimi vseučiliščniki obiskati svetovno razstavo v Parizu. Žele sami tuji svet seznanjati s slovansko glasbo, pa spoznavati tudi tujo glasbo. V ta namen nabira poseben odbor denarne darove za potne stroške.

Društvo sv. Jeronima na Hrvaškem je imelo do konca l. 1888. skupno 8325 členov. Društvena imovina znaša 108.778 gld. Društvu so lani darovali nadškof 300 gld., vlada 1400 gld., vladika Strossmayer 1000 gld., vladika Posilović in (sedaj že pokojni) Hranilović po 50 gld. Marija Peck iz Djakova je zapisala društvu 1000 gld., od obrestij bodo dobivali najboljši učenci v Djakovu knjige. — Lani je izdalo društvo 4 knjige, obsegajoče 33 $\frac{1}{4}$ tiskanih pol in 14 slik. Izdane so te knjige v 56.000 iztiskih. — Društvo je imelo v blagajni gotovine 87.610 gld., zalog za nagrado pisateljsko znaša 12.710 gld., ima pa še druge zaloge.

Ilija Hranilović, grški katoliški vladika v Križevcih na Hrvaškem, je umrl; imel je še le 41 let in je bil postal vladika v 36. letu dobe. On je bil v političnem pogledu na strani opozicije, pri tem pa je bil prijatelj vladike Strossmayerja in njegovih vzorov. Ob znanem dogodku v Belovaru lanskega leta sta on in Senjski vladika Posilović takoj odšla iz Belovara. Bil je pokojni Hranilović jako simpatičen in priljubljen. Njegova smrt je zlasti o sedanjem položaju velika izguba za narod na Hrvaškem. Večnaja jemu pamjatj!

Maša v staroslovenskem jeziku v Zadru. 10. marca t. l. je pel novo mašo v staroslovenskem jeziku o. Al. Pravdica v samostanu Tercijarjev, kjer je uže stoletja staroslovenski obred v navadi. Kakor poroča „Il Diritto Croato“, je bil narod jako ginjen, ko je zapel mladi levit „Slava v višnjih Bogu“ in „Vjernju v jedinago Boga.“ Svečenik Mih. Čurković je zložil za to priliko in sam kot bariton izvrstno izvrševal uglasbeno mašo. Velikanski in globok je bil vtis vse svečanosti. Zato se „Il. D. Cr.“ posebe zabvaljuje vrlim očetom franjevcem sv. Mihela v Zadru, da s toliko gorečnostjo varujejo poročila slovanske bogoslužbe, da se kažejo vredni nasledniki sv. Cirila in Metodija.

Evfonijski pravopis u školskih knjigah. „Hrvatska“ od 12. marca t. l. poroča, da kr. vlada hoče dognati enakost pravopisa po školskih knjigah. Motilo je doslej šolsko mladino to, da so bili sestavki s cirilico izvršeni v evfoniškem, z latinico pa etimološki pravopisom. Enketa, sestavljena iz šolskih nadzornikov in jezikoslovcev, se je izrekla, da bi bolje ugajal evfonijski pravopis. Ne ve se pa, kakó se odloči vlada. Kakor sklone vlada, skliče se posebna filološka komisija, katera bo brižno pazila, kakó bi bil v vseh knjigah po vse enak pravopis, in kakó naj bi se zlasti tehniški izrazi povsod porabljali isti.

Člani „Zore“. Na Dunaju je srbske akademsko društvo „Zora“, pri kateri so člani tudi dijaki iz Bosne in Hercegovine. Med temi poslednjimi je nekoliko stipendistov. Bosansko-hercegovaška vlada je naznanila, da izgubé ti dijaki stipendije, ako ne izstopijo iz „Zore“. Na to so prosili vlado, da bi jim bilo dovoljeno še ostati v društvu „Zora“. Pa to ni nič pomagalo; vsled tega sta izstopila dva siromašna dijaka, da ne izgubita iste podpore; štirije dijaki pa so izgubili stipendije, ker so ostali v društvu „Zora“ še nadalje. Tako poroča Zagrebški „Srbobran“ od 2. marca.

Bosansko veče v Belgradu. Pod tem naslovom so bili priredili v Belgradu zabavo 11. febr. (st. st.) v korist snovanja srbskih šol v Bosni in Hercegovini. Dohodkov je bilo 2860 goldinarjev.

V Kromerizu je začelo uredništvo „Krom. Novin“ poučevati brezplačno v ruščini. Ker se jih je oglasilo mnogo, so osnovali dva oddelka za moške in ženske posebe. V Pragi je uže več let „Ruski Kružok“, kateremu je predsednik dr. Vašatý. Pridajemo, da „Krom. Nov.“ hoče osnovati tudi Rusko biblioteko, da bo moglo občinstvo čitati razne knjige.

Jugoslovanska akademija znanostij in umetnostij v Zagrebu je sklenila, kakor javlja „Obzor“, imeti javno sejo na letošnji Vidov dan v spomin petstoletnice Kosovske bitke, o kateri hoče spregovoriti dr. Rački s stališča naučno-historijskega, a dr. P. Maretić s stališča narodnega poročila. Istotakó hoče akademija letos proslaviti dvestoletnico osvobojenja Slavonije od turškega robstva in sicer tudi v javni seji: o tem dogodku bo govoril akademik P. Smičiklas. Te razprave se bodo tiskale. — „Obzor“ pravi gledé na ta zaključek: Vredno bi bilo, da se spomin na ta dva dogodka proslavi širom naše domovine, ter da se priredé shodi, kjer koli imajo književnih in umetniških društev. Nesrečna bitka na Kosovem imela je za posledico turško gospodstvo na Balkanskem poluotrovu; a potisk Osmanlijev preko Save bilo je prvim korakom k osvobojenju Srbije. Naj se tudi ob tej priliki javno kaže zajedništvo interesov Hrvatsva i Srbstva!

„Srbobran“ odobruje sklep jugoslovanske akademije in opomnjo „Obzora“, ki želi, da brat z bratom deli radost in žalost, pristavlja pa, da ne Srbi takraj Save, še manj pa Hrvatje imajo zaslug na osvobojenje Srbov l. 1804, in 1815. Teh let so se Srbi onkraj Save sami osvobodili.

Češke Korrespondence je začelo izhajati v Parizu kot poseben oddelek centralne francoske „Agence Libre“, izdajan s tem namenom, da bi češkoslovanski tisk (novinarstvo) v svojih poročilih o razmerah Francije in Evrope bil obvarovan od tendenčnega tiska nemško-angleškega.

Prof. Vatroslav Jagić, profesor spavistike na Dunajskem vseučilišču, je dobil naslov c. kr. dvornega sovetnika.

Piruhi in še kaj. Po Moravskem, Slovaškem itd. je še živa moč podedovanih darov, da dekleta krasijo velikonočna jajca ali piruhe z raznoterimi slikami in barvami. Zato imenujejo piruhe tudi kraslice, mi pa pisanice. Ali po mestih se je že zelo izgubil ta običaj tudi pri naših severnih bratih. Sedaj pa, odkar so izšli prekrasni „Moravski Ornamenti“, hoče tudi mestna mladina uvesti zopet, kar se malomarno opušča ravno po mestih in trgih. Dijaki in v obče izobraženi mladeniči hočejo oživiti po mestih čeških dežel še drugo s pisanicami

združeno navado. Hočejo namreč uvesti zopet tudi tatárke, česar Slovenci še po imenu ne poznajo. Tatarka je snopič šibice iz omlajenega protja vrbovega ali brezovega. S takimi tatarkami grejo mladeniči na velikonočni ponedeljek k dekletom, pa jih po hrbtu ali plečah pošegeta nekoliko. To se imenuje mrskut in je morda tu pa tam neprijetno; ali deva je nesrečna, ako je ne zadene tak mrskut. V plačilo podeli ona mladeniču kraslico in sicer onemu, ki je njen, najlepšo. Vsaka se torej prizadeva, da napravi dragemu mladeniču kar možno krasno pisanico. Ta običaj se morda čuden zdi, ali vendar ima le moralno lastnost, da kratkočasi mladino na nedolžni način in jo varuje, da ne zabrede v puste misli in na krive poti.

Tudi slovenskim mladeničem bi priporočali, da si pripravijo do časa Moravske Ornamente, z namenom, da jih podarjajo vrednim slovenskim dekletom in takó spodbude mlade Slovenke k staremu slovanskemu ukusu, k pisanju piruhov. Mimogredé omenimo, da stojé Moravski Ornamenti po 1 gld. 10 kr. iztis, in radi jih preskrbimo tudi mi, kdor bi se oglašil za nje. „Kr. Nov.“ poročajo, da se po čeških deželah jako giblje mladina, da bi uvedla zopet starodavni običaj. Ker so navedene šibice iz omlajenega protja, imenuje se tak snopič omlazka ali po slovenski omlajka. Dobro došla omlajka, kamor zadene!

700letnico je praznovalo rusko mesto Nižnyj Novgorod 16. marca t. l. Temelj mestu je postavil pred 700 leti veliki knez Georgij Vsevolodovič; katerega ostanki počivajo v stolni cerkvi tega mesta.

Vseučilišče v Črnovcih šteje sedaj 271 rednih in 40 izrednih slušateljev. Med njimi je 164 pravoslovcev, 28 modroslovcev in 18 farmacevtov. Po narodnosti je: 118 Nemcev, 90 Rumuncev, 34 Rusov, 24 Poljakov, 3 Čehi in 2 Srba. Ob smrti cesarjeviča Rudolfa so društva nemških dijakov vedla se takó, da je senat kaznoval nekatere dijake. O teh demonstracijah se je govorilo mnogo, med drugim tudi o tem, da naučno ministerstvo premesti to vseučilišče v Brno. Vseučilišče je bilo osnovano, da bi se krepil nemški življenjski na skrajnem ustoku našega cesarstva. Za Nemci imajo tu Rumunci prvo besedo. Ruskih dijakov, katerih bi moralo biti največ, je jako malo. Zapreke se jim delajo, kakor je poročal lani naš list. Na tem vseučilišču ob enem uči nek profesor nov „pravopis“ za Ruse, kateremu se pa avstrijski Rusi ustavljajo iz najtehtnejših vzrokov. Slovani ne bi točili solz, ko bi se vseučilišče iz Črnovec premestilo na kak drug kraj.

Jaroslav Pospěšil, založnik čeških knjig, od 1861. leta nepotržno predsednik društva čeških knjigarjev, rojen 1808, je umrl 13. marca t. l. v Pragi. Prva tretjina tega stoletja je v češki književnosti in češkem novinarstvu tesno združeno z imenom pokojnikovim. Kajti vsako tako važnejše podjetje je izšlo v njegovem založništvu. Udeleževal se je sam javnega v viharjih dobah tudi političnega življenja. Med Čehi ima velikih zaslug in trajen spomin.

Aleksander I., maloletnega kralja srbskega, narod pozdravlja simpatički in je njemu na čast napravljaj po vseh krajih Srbije bakljade in ovacije. Bivši kralj Milan hoče pa na vzgojo mladega kralja vplivati, da bi se ravnal po njegovih načelih. Kralj Milan bil je te dni v Budepeštu, kjer je bil pri cesarju. Pojde pa kmalu v Jutrove dežele na potovanje. Kralj Aleksander se snide kmalu s svojo materjo, s kraljico Natalijo. — Minister

srbski za notranje posle je razglasil, da hoče svobodno postopati nasproti zunanjim novinarjem; one, katere so bile prepovedane doslej, smeje bodo zopet zahajati v Srbijo.

Antisemiti na Dunaju dobivajo vedno več pristašev in s tem tudi več političsko moč. To se je pokazalo sosebno sedaj ob dopolnilnih volitvah v mestni zbor. V III. razredu so prodrli z 11. v II. pa s 4 svojimi kandidati. Te zmage so bile možne pod geslom „združenih kristijanov“, pri katerih so bili deležniki Dunajski Slovani vseh narečij. No nemški nacionaleci bi radi pripisovali te zmage samim sebi in bi radi dali Dunaju popolnoma nemški značaj. Svet pa vendar vé, kaka je stvar, in takó se hudujejo Dunajski židje še posebe na Slovane; poslednji pri Židih ne izgubé nič, ker večje škode ne morejo več Židje provzročiti Slovanom, nego so jo zakrivali na vse strani zlasti v Avstriji. Prevrtati na Dunaju v zmislu antisemitizma pa bodo imeli dobre nasledke tudi za druge kraje in zlasti tudi mesta po Avstro-Ogerski. Slovenci in Srbohrvatje na Primorskem želé, da bi sosebno Trst oživil „združene kristijane“ ter takó izpodmaknil glavni steber „iredentašev“, kakoršne zastopa židovski Tržaški dnevnik „Indipendente“. Čehom pa je želeli, da se otresejo židovstva najpoprej po glasilih, katera so v službi neke češke stranke. O Poljaki avstrijskih ni govoriti, ker oni se ne otresejo z lehka ne židovstva, ne protislovanske politike. Slovaki in galški Rusi trpé neposredno pod židovskim gospodarstvom, pa tudi pod vplivom židovske politike, ki je pod krinko liberalizma najvplivnejša na Ogerskem med Madjari. Hrvatje in Srbi se imajo Židom zahvaliti, da prodira med nje tuj duh in gmotno siromaštvo po tujstvu vsake vrste. Slovan mora biti po vsej dosedanji zgodovini, tudi po svoji naravi in po svojem poslu dosleden in trden antisemit.

Slave, Slave = suženj. „Leipz. Illust. Ztg.“ od 16. feb. t. l. razlaga besedo „Slave“ ter pravi: „V resnici prihaja beseda „Slave“ iz plemenskega imena „Slave“ (slavus, sclavus). Beseda je nastala za časa vničevalnih vojsk Nemcev (Frankov) proti Slovanom. (Das Wort entstand zur Zeit der Vernichtungskriege der Deutschen (Franken) gegen die Slaven). Kedar so jih ujeli, so jih poprodali kot hlapce. „Slave“ pomenja torej sužnjega nasproti svobodnemu Franku. Iz nemškega je prešla beseda v druge germanske in romanske jezike. Takó razlagajo besedo tudi nemški slovarji . . .“ Stvar je znana; ali mi smo jo omenili, ker dandanes Nemci vse tajé, kar sramoti njih zgodovino, in je torej redka prikazen, da se kak, kakor navedeni nemški list, ne sramuje potrditi zgodovinske resnice. Samo da tudi ta list ne pristavlja, kako so Franki uničevali z vojskami pod pretvezo spreobračevanja Slovanov h krščanstvu. Resnica je, da so bile vojske zgolj uničevalne; Slovani so bili že tudi za velik del kristijani in sicer cirilometodijski kristijani; te pa so Nemci vendar imenovali pagane in so uničevanje izvrševali s takim razlogom. Morda bi bilo treba take stvari dokazovati komu celó na Slovenskem; doba je menda zato.

Il Diritto Croato, tednik, ki izhaja, kakor znano, v Pulji, je priobčil večo razpravo „O državnem pravu hrvaškem“, ima poleg tega v vsaki št. važne članke o običajih slovanskih vprašanjih ter navaja in prevaja odlomke najboljših del slovanskih pisateljev. Redno in jako marljivo omenja kulturno gibanje, kakor se pojavlja pri raznih slovanskih narodnostih. „Il Diritto Croato“ je dokazal v kratki dobi izhajanja, da spada med najboljše

liste, ki govoré o Slovanstvu. List, katerega vrednost je ocenil vladika Strossmayer sam, pač najbolje sam sebe priporoča. Stoji za pol leta 2 gld. 80 kr. Uredništvo in upravnništvo sta v Pulji.

„Komensky“, društvo Dunajskih Čehov, je prosilo mestni odbor Dunajski podpore za vzdrževanje češke ljudske šole v X. okraju Dunaja. Prošnjo podpira društvo s tem, da kaže na četrtino prebivalstva Dunajskega, ki je slovanske narodnosti, ter da češko šolo obiskuje 779 otrok. Dunajski magistrat pa priporoči mestnemu zboru, da bi zavrnil to prošnjo. No, saj prihaja od slovanske strani.

Przevalskij N. M. slavní izsledovalec Azije, umrši lani na poti v Osrédno Azijo, je želel biti pokopan na bregu jezera Issyk-Kulja. Njegovi ostanki so izročeni zemlji 12 vrst od Karakola. Prebivalstvo napravi okoli gomile vrt; car Alekander pa je zaukazal napraviti mu spomenik. Spomenik bo izsekan iz rudeče skale, 4 sežnje visok. Na kamen pride bronten orel — emblema uma, sile, brezstrastja; on drži karto Azije, poprišče učene dejatelnosti Przevalskega, v kljunu pa oljčno vejo; simbol njegovih mirnih priporitev. Na vrhu je bronten križ, pod njim pa napis: „Nikolaj Mihajlovič Przevalskij, rodilsa 29. marta 1839, skončalsa 20. oktjabrja 1888 goda.“

Za pokojnim cesarjevičem **Rudolfom** je bila peta črna maša v Peterburgu v rimsko-katoliški katedralni cerkvi sv. Katarine. Sv. opravila je izvrševal (mašo in zadušne molitve) metropolit vseh rimsko-katoliških cerkva v Rusiji, nadškof Mogiljevskij Gintov v sosluzenju z 2 prelatoma, naddjakonom, kanoniki in kleriki. Prisotni so bili poleg osobja avstrijskega poslaništva in konzulstva tudi vsa druga diplomatska osobja, tudi poslaniki Kitaja in Japonije. Došli so veliki knezi, Vladimir Aleksandrovič, Aleksej Aleksandrovič itd. itd., tudi veliki vojvoda Hesenski Ludovik IV. itd.

V baltičkih pokrajinah je zaukazala ruska vlada, da se morajo naučiti učitelji ruščine, in že sedaj poučuje samo po 10 na teden, kdor ne zna ruski. Vedeti je, da po teh krajih so širili nemški baroni nemščino med ruskim prebivalstvom.

Nemci čim dalje zasedajo globino Rusije kot zemljedelci in druge vrste delci. Južni del Poltavške gubernije in Prednjeprovje Hersonske gubernije sta že malo da ne do cela v rokah Nemcev. Tudi v Harkovski guberniji so že naselili in spravili pod se severno in južno stran. Pa tudi po drugih gubernijah pokupujejo zemljo. Najprej sezidajo kako tovarno, potem obogaté in z bogastvom, pridobljenim v Rusiji, si prisvajajo kose za kosi zemljišč. Nato pa vabijo svoje ljudi kot delavce v Rusijo; ti zopet bogatijo in nemške naselbine zasedajo takó vedno več ruskega sveta. Takó se godi Slovanom pa tudi drugod in še hujše; Rusi naj pridejo pogledat v zapadne slovanske zemlje, pa bodo videli, kaka nevarnost preti Slovanom tudi po nemških naselbinah.

Za starine so se Hrvatje začeli jako zanimati, odkar so začeli franjevci v Kninu, na čelu jim je O. Lj. Maruna, vspešno izsledovati spomenike. Jugosl. akademija je izdala knjigo „Hrvatski spomenici u Kninskoj okolici“ s 17 tablicami, katero je spisal Fran Bulić, gradiva pa imajo že za drugo knjigo. Izsledovanje hočejo kot važno za hrvaško zgodovino nadaljevati; ali Kninsko starinarsko društvo nima dovolj sredstev. Zato se obrača Hrvatsko arheološko društvo do naroda, da bi podpiral Kninsko društvo s pristopom k društvu. Utemeljitelji plačajo za vselej po 30 gld., pravi člani po 6 gld. na leto in pod-

porniki tudi po manj nego 6 gld.; sprejme se tudi vsak manjši dar.

Slovaških društev v Ameriki je doslej že 40. Osnovati hočejo tudi občé „Narodný spolok“; pa je renegatov tudi tam, ki nasprotujejo društvu, predno se je osnovalo.

Nemška doslednost, „Nar. Nov.“ pišejo: „Nemci niso prenehali preganjati iz dežele Poljakov, kateri niso pruski podaniki. V nemških novinah že niti ne pišejo o tem, kakor o reči navadni, vsakdanji. Tako so nedavno s pruskega Šlezka izgnali nekoliko poljskih delavcev, dasi so delali že nad 12 let v Nemčiji. Bili so to vsi ruski podaniki. Pa tudi avstrijskim podanikom ne godi se boljše, kedar so poljske narodnosti. Postopanje pri tem je enakomerno: hitro ko potrdi detektiv, da Poljak govori doma z družino po poljski, dobi ukaz oditi iz dežele.“

Srbija se tudi udeleži velike Pariške razstave 1889: vsi predmeti, ki se odpošljejo na razstavo, bili so izloženi v veliki dvorani v Beogradu.

Papež in Rusija. Papež Lev XIII. se je izrazil v alocuciji od 11. feb. t. l., da se nadeja, da se povrnejo tudi gledé na Rusijo stare tradicije, in da se uresničijo želje, ki jih je izrazil ob pogajanju z Rusijo. „V tem vprašanju smo mi s posebno in jednako naklonjenostjo poztvovali naše napore in misli položenju katoliških interesov pri Poljaki. Že je določenih nekoliko škofov, kar je bilo delo velikega pomena za red v njih škofijah. Bilo bi po vsem prijetno naznaniti njih imena danes v dostojnem zboru, ko bi popolno uravnanje dela ne zahtevalo še znanega obroka časa.“

Sprava Vatikana z Rusijo. Olomuški „Našinec“ piše, da sprava je toliko, kakor že dognana. Pred vsem dana bode katolikom na Ruskem samouprava cerkvena v dosti obsežni meri, morda večí, nego jo uživajo v nijedni katoliški zemlji. Dalje pravi, da se bo gledalo na to, kakor da bi se imela uresničiti kaka unija. Pa tudi ko bi se ne uresničila takoj popolna unija, napravi pa se vsaj zlati most, po katerem se more približati pravoslavlje s časom k stolici Petrovi. Zato pošlje Rusija stalnega poslanca k Vatikanu, in bo ustanovljen legat papeški za Rusijo, kateri bode morda s časom ustanovljen z jurisdikciji pravi. — Sv. Otec ne zanikuje, da nasledki, katere je dosegla cerkev s pogajanjem z Rusijo, so mu na tolažbo.

Peterburško vseučilišče je šteló začetkom januarja l. 1886- vseh slušateljev 2053; Siromašni dijaki so l. 1888. dobili v stipendijah podpore 10.000 rubljev.

Izseljevanje Židov iz Rusije se množi od leta do leta. Pred desetimi leti je znašala emigrancija po 2—3000 na leto. Leta 1886. pa je prišlo v Novo-jorski pristan 18.000 izseljencev iz Rusije, l. 1887. pa že 25.000 in l. 1888. okolu 33.000. Sredi njih sestavljajo Poljaki in Rusi okolu 10%, ostali pa so Židi, iz litovskih in poljskih gubernij, dasi jih je mnogo tudi iz južne Rusije.

Novo gledišče v Petrogradu, katero bodo kmalu zidali, bo stalo sedem milijonov rubljev. Blizu toliko stoji tudi dvorno operno gledišče na Dunaju.

„L'idée russe, par Vladimir Soloviev.“ Takó je naslov mali jedva nekoliko črez 40 strani obsežni knjižici, ki je izšla v minulem letu v Parizu. Ker ji je pisatelj slavnoznani ruski učenjak Solovjev, vzbuja ona tudi kljub drobnosti svoji veliko senzacijo, zlasti pri Poljaki. Doslej so pisali o njej „Przegl. Powszechny“ in znani pisatelj, grof Tarnovski v „Przegl. Polskem“, v članku „Głos sumienia (vesti) z Rossyi“. Ta članek, v mnogem dokaj

zanimiv, je velevažen še zaradi tega, ker je bil prinesen v časopisu, ki kaj rad po svoje obsoja gibanje slovansko, ki je zlasti biskupu Strossmayerju hudo zamerjal, da je objavil lani o povodu devetstoletnice krščenja Rusije svoje simpatije Rusiji. Tu se govori o Rusih že povsem drugače, da ne rečemo, laskavo, in zares bi se utegnile mržnje poljsko-ruske manjšati, ko bi se začeli razgovarjati na Ruskem o približevanju katoliške in grško-slovanske cerkve. Ker je glas Solovjeva, dasi tudi še osamljen, ipak dosti značilen, smemo se še s te strani nadejati ščasoma kake promene, ki bo gotovo koristna le Slovanstvu. Uže samo odstranjenje dolgoveke mržnje med bratoma bila bi velika pridobitev; še večje pak uresničenje tū naznačene ideje Rusije, za katero še verni Slovenci udje bratovščine sv. Cirila in Metoda, vsak dan molijo. Vsekakor pak je razvidno, da je Bog Slované za nekaj velikega odmenil, kar-r smemo uže sedaj radostno vzklikniti: Zora puca, bit će dana! —kl.

En Asie centrale à la vapeur. Napoleon Ney je bil, ko se je odprla Zakaspiška železna proga, v Samarkandu ter je popisal svoje potovanje v knjigi z navedenim naslovom. V tej knjigi razun poklona pred „jednim iz najkolosalnejših podjetij XIX. veka“ govori pisatelj z največo simpatijo o ruskem vpljanju in o ruskih načrtih v Srednji Aziji. Po njegovih besedah se nima Evropa samo zahvaliti sebesno Rusiji, da uživa mir zadnjih let, ampak dokazuje ista Rusija s postrojenjem Zakaspiške proge, da sedanje vladanje rusko umé z nenavadno jasnostjo pomen civilizacije za one narodnosti, katere je želel že Peter Veliki uvesti v krog dejstvijskega carstva. V knjigi Neyja je med drugim, da ideja načrta železne drage v Srednji Aziji pripada francoskemu inženirju Kotarnu, ki je delal 6 let pri prekopi Sueškem; ali poraba ideje pripada do cela ruski vladi. Ney opisuje mnogo oseb, ki jih je srečal na poti, francoske inženirje, diplomatske agente, ruske častnike in jako jasno označuje Žide, ki razjedajo življenje ruskega kmeta z oderuštvo.

Lamanskiĵ, ruski nčenjak, ki ima veliko zaslug za vse Slovanstvo, je sicer odstopil od uredništva „Izvestij“, pa je vendar pripravljen izdajati poseben list na svojo roko, ako bodo drugi slavjanski dejatelji soglasni z njegovo namero. On dokazuje v obširnišem članku, v katerem se poslavlja od čitateljev „Izvestij“, da Slavjanom je potreben list, ki bi še nadalje razpravljaj obča slavjanska vprašanja. List bi izhajal v malo snopičih na leto, morda za letno ceno 4—5 r. Mi se popolnoma zlagamo z njim gledé na potrebo takega lista, zlasti ko nam sam opisuje, da rusko občinstvo ne more zanimati se za podrobnosti vsakega slovanskega naroda posebe, pač pa je potrebno temu občinstvu in drugim Slovanom znanje o občin točkah slovanskih vprašanj. Nevednost gledé na občeslovanska vprašanja pa je tu in tam velika, pre-hudo velika; to vidimo in čutimo najbolj, ogledujoč vedenje zapadnih in južnih Slovanov.

Z druge strani pa ne zanikujemo potrebe takega lista, kakoršen hočejo biti „Slavjanskija Izvestija“ pod uredništvom Komarova. Ali tudi temu listu se bo omejevali na važnije dogodke in osnove slovanskih narodov; podrobnosti pa mu bo opuščati, ako hoče, da se bodo Slovani v resnici zanimali za medsebojno gibanje. Drugače izgube pogled v važnosti in nevažnosti, kar bi popolnoma nasprotovalo namenu lista. V našem zmislu pa bi bil list Lamanskega in Komarova na pravem mestu, kar želimo v skupnem interesu vsega Slovanstva. Lamanskega adresa je: Kolomenskaja 33 v Peterburgu.

Фетъ (Fet) Athanasij Athanasjevič, slavni ruski pesnik, je praznoval 28. jan. (st. sl.) t. l. v Moskvi 50letnico svojega književnega delovanja. Njegovo delovanje je združeno z literaturo zlasti od 40—50 let tega stoletja. Prištevajo ga pravim čistim umetnikom. „On je pel, plakal, molil pred večno krasoto od Boga vsčvarjenega sveta.“ Velike zasluge si je pridobil tudi s prevodi staroklasičnih del, dotlej na Ruskem še ne preloženih. Zato ga je ob jubileju počastil tudi učeni svet.

Tibetska ekspedicija, katero bo vodil namesto pokojnega Prževalskega, M. V. Pevcov, obišče najprej gomilo prvega, potem odpotuje k severno-zapadnim nagorjem Tibeta in se polagoma vzdigne v globino Osrednje Azije. Napravljala bo botaniške izlete in zbiralala med drugim geološki material.

Novaja Zemlja. Ruski prirodoslovec K. Nosilov je preiskoval leto dni otok Novaja Zemlja ter je našel sledove zlata.

Sibirska železna doroga (proga, cesta). V Rusiji izdelujejo načrt železne drage, katera imela bi presečvso severno Azijo. Po pravici je trditi, da, ko bi ne prizhajala ta velikanska misel ravno od onih, kateri so zidanjem Zakaspiške železne drage do Samarkanda pre-seneteli svet, bi taka misel kazala se samo kot sanjei. Ko se je bila pojavila misel zidanja Zakaspiške železne drage, so Angličani, kateri so vendar podjetni in imajo dovolj sredstev, razglasili ta načrt kot domišljijo. Danes se nad mnogo smelejše mislijo zidanja sibirske železne drage ne smeje več nikdo. Ta železnica ima svetovni pomen; kulturo, obrt, trgovino, s kratka vzajemna odnošenja 840.000.000 prebivalcev Azije in 350.000.000 prebivalcev Evrope storijo korak naprej. Razvidno pa je tudi, da, če se izvrši sibirska železnica, tedaj ponižajo se morske poti med Evropo in Azijo na drugo stopinjo, in ta subopotna draga bo imela prvo mesto na vsej zemlji, kot taka, katera bi služila interesom največega dela človeštva.

KNJIŽEVNOST.

Moravské Ornamenty. Vydává vlast-necký muzejní spolek v Olomouci. Na kámen křestila Madlenka Wankova. Olomouc 1888. Snopič obseza 35 str. texta; vmes mnogo slikic, in poleg še 8 tablic, napolnjenih s slikami z barvami pisanih piruhov ali velikonočnih jajec. Ta snopič, ki je prirejen tudi v nemški izdaji, s krasnim zavitkom, je svoje vrste monumentalno delce, vzorno pisano in osnovano s pravo strokovnjaško znanostjo. Redko kedaj zaslediš na takó malem obsega toliko izborna obdelane snovi, ki je ob jednom silno važna v potrjenje kulturnega dela slovanskih prednikov in nadarjenosti slovanskega plemena tudi v sedanosti. Želeli bi, da bi si omislil to delce vsak slovanski razumnik in vsaka domoljubna Slovanka. Cena 1 gld. O stvari v tej številki na drugem mestu in prilično več.

Slověnské Pohlády. Časopis pre literaturo, vedu, umenie a politiku. Redaktor Svetozár Hurbán (Vajanský). Ročník IX. Sošit 1. V Turč. sv. Martine, 1889. Vsebina: Janošik. Pověst' zo XVII. storočia. V salóně spevácky. Napisala T. Vansová. Spevokol oživených figur od M. S. itd. „Slověnské Pohlády“ so začeli izhajati z novim letom vsaka dva meseca in stojé na leto 5 gld. Prvi snopič, 8°, v lični obliki, obseza 96 strani. Urednik Svetozor Hurbán, plodovit in jako naljarjen pisatelj in

neumorno delavni dejatelj bratov Slovakov, je pač porok dovolj, da ima ta leposlovni list častno mesto med enakimi listi slovanskimi

Zpěvohra Jakobín, opera v třech dějstvích. Text Marie Cervinkové-Riegrové, hudbu složil Antonín Dvořák. Poprvé v Nar. divadle dne 12. února (feb.) 1889. Opera „Jakobín“ je novo veliko delo prvega sedanjega češkega in po svetu slavnega Ant. Dvořaka. Skladatelj se je bil za del časa odtegnil svetu in vsemu drugemu delovanju, da bi mogel primerno pripraviti se k temu delu. Kritika se izraža jako ugodno o tem umotvoru, in Nemci so poslali nalašč svoje najboljše kritike v Prago, da bi poročali o vspehu Dvořakove opere. Hočejo jo namreč igrati tudi po nemških gledališčih.

„Slavjanskija Izvestija“ imajo v 3. in 4. št. spredej: Bratjam Slavjanam; Madjarizacija Slavjan itd. V 5. in 6. št. pa: Germanizacija Vostoka in slavjanskij odpor, itd. Dopisi so izmed vseh slovanskih narodov. 5. in 6. št. ima životopis Val. Zarnika, slovenskega pok. dejatelja.

Невольничество у Мадьяры. (Nevoljničstvo u Madjar, Robstvo ali sužništvo pri Madjarjih.) Pod tem naslovom je nedavno izdal A. A. Papkov v St. Peterburgu 49 strani male 8°. obsežno brošuro, katere obseg je bil malo poprej priobčen v št. 11.—12. Izvestij l. 1888, kot zadnjem snopiču, ki ga je uredoval še Vl. Lamanskij. Ta je z največjim zadovoljstvom obelodanil razpravo, o kateri pravi, da to ni toliko razprava, kolikor dobro delo. Daj Bog, da bi ona soslужila svojo službo jedne iz najnesrečnejših in darovitiših slavjanskih narodnostij. „Razprava priobčuje namreč poročila iz samih madjarskih listov, kakó Madjari jemljejo Slovakom otroke že od l. 1874. ter jih odvažajo v južne kraje Ogerske. Objavlja, kakó Madjari brez prikrivanja in celó z vladno podporo jemljejo slovaškim materam 8- in večletne otroke obojega spola s priznanim namenom, da bi se ti otroci nasrkali „madjarske“ kulture ter potem zahajali kot renegati med slovaški narod delat propagando za isto „madjarsko“ kulturo. Mi smo že lani poročali o raznoterih dogodkih na to stran, kakor so jih zvesto zabeleževali slovaške „Narodne Noviny“ od začetka do danes. Govorili bomo pa še o taki kulturi, kakoršne ni porodilo niti srednjevečno barbarstvo. Tu samo pristavljamo, da vsi slovanski listi tudi Avstro-Ogerske poročajo jako obširno o takih dogodkih hvalijo Papkova, da je združil vsa važnejša poročila; pridajemo tudi, da so odprli n. pr. „Novoje Vremja“, „Slavjanskija Izvestija“ in drugi ruski listi svoja predala, da nabirajo in priobčujejo darove za slovanske sirote. Židovski liberalni list „Pester Lloyd“ že žuga, da bodo Madjari zabranili tako podporo. No moralnega udarca, ki so si ga Madjari sami zasekli s takim barbarstvom, ne odstranijo niti mogočni Židje in Madjari, kakoršne zagovarja v navedenem listu židovski urednik Falk,

„Вѣра и разумъ.“ (Vera i Razum), bogoslovsko-filosofskij žurnal, izhaja 2 krat na mesec, po 9 in več pol v vsaki št. Cena za mejo na leto 12 rubl. Adresa: Charkov, v redakciji: „Вѣра и разумъ“. Ta list utegne obsezati mnogokaj tudi za one učene bogoslovce drugod in na Slovenskem, kateri menijo, da že vse vedó, in da se njih

razumu mora že vse uklanjati, tudi kjer jim ni zagotovljeno, da bi bili nezmotljivi. Dotičniki na Slovenskem nas menda razumejo.

„Всѣмиръная Библиотека“ (Vsemirnaja — svetovna) Biblioteka, katero namerja osnovati gr. L. N. Tolstoj, bi obsezala klasike vseh literatur in bi izhajala istočasno v ruskem, francoskem, angleškem in nemškem jeziku. Snopič bo stal samo po 5 kop.

Русские поэты въ біографіяхъ и образцахъ (Russkije poeti v biografijah i obrazcah). Izdanje 3 popravljeno in dopolnjeno, pod ured. P. Poljevega. Spisal N. V. Gerbelj. St. Peterb. 1888. (8° 551 + VIII. str.) Cena 3 r. 50 kop. s poštnino vred.

Русская Библиотека (Russkaja Biblioteka.) Izdanje J. N. Pelecha. Vypusk II. Fevralj 1889. Vsebina: „Блудный Сынъ“ (Bludnyj Syn). Povest Grigorija A. Mačteta. (Str. 1 — 64).

Listnica uredništva. G. Krnov nam je poslal članek „Narodna avtonomija in dr. Mahnič“; drugi p. n. gospodje pa nas povprašujejo, ali odgovorimo dr. Mahniču. Ta je namreč presojal naš list v treh, doslej priobčenih snopičih „Rimskega Katolika“. Pri tem se je dotaknil g. Mahnič, dr. theol., mnogih uprašanj, katerih je za zrele Slovence nekaj že rešenih, nekaj pa potrebnih, da se z onimi vred pojasnijo in še nadalje razpravljajo zaradi širšega naobraženega občinstva. Gledé na mnogotera protislovja, zasukavanja, pretiravanja, potem zaradi plitvosti dr. Mahniča v nekaterih točkah, zaradi avtoritete, katero si daje, in naposled zaradi tega, ker ima morda pristašev celo med takimi, ki so vsaj po svojih naslovih na zunaj veljaki, treba je dati obsežniši odgovor, nego ga zasluži „kritika“ dr. Mahniča sama po sebi. Drugi nujni predmeti so nas zavirali, da nismo še odgovorili na „kritiko“, na konec katere nam je bilo čakati več, nego pol leta; odgovor pa bo sledil vsekakor, in sicer temeljitejši, nego bo morda ugajalo dr. Mahniču samemu.

Popravek. V opombi zdolej na 71. str. 5 št. „Sl. Sv.“ je treba štati: „Polagoma dokažemo, da niti dušno življenje zapadnih Slovanov ni brez (nam. v) nevarnosti ravno zaradi tega, ker jim preti pogin narodnosti.“

„Slovanski Svet“

izhaja po dvakrat na mesec, vselej 10. in 25. dné meseca, in se pošilja naročnina izdajatelju „Slov. Sveta“ v Gorico.

Naročnina znaša:

za celo leto . . .	4 gld. — kr.
za pol leta . . .	2 „ — „
za četrt leta . .	1 „ — „

Za ljubljanske naročnike in dijake velja:

celoletno . . .	3 gld. 60 kr.
poluletno . . .	1 „ 80 „
četrtletno . . .	— „ 90 „

Upravništvo „Slovanskega Sveta“.

„SLOVANSKI SVET“ izhaja 10. in 25. dan vsakega meseca. Cena mu je za zunanje naročnike za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. in za četrt leta 1 gld. Za ljubljanske naročnike in za dijake stane celoletno 3 gld. 60 kr. poluletno 1 gld. 80 kr. in četrtletno 90 kr. — Posamične številke se prodajajo po 20 kr. — Naročnina in reklamacije naj se pošiljajo Fran Podgorniku v Gorici, ulica Barzelini 4.